

Tam za tím mořem piva

aneb Naše Amerika, jak ji málokdo zná

Príspevek k historii české a slovenské emigrace do Ameriky

Miloslav Rechcigl ml.

Univerzita Palackého v Olomouci

**Tam za tím mořem piva
aneb
Naše Amerika, jak ji málokdo zná**

Příspěvek k historii české a slovenské emigrace do Ameriky

Miloslav Rechcigl ml.

Olomouc 2019

Na obálce knihy jsou vyobrazeni Jan Werich a Jiří Voskovec coby klauni – překresleno z přebalu dobové gramodesky s písní Tam za tím mořem piva, k níž odkazuje název knihy.

1. vydání

© Miloslav Rechcigl ml., 2019

© Univerzita Palackého v Olomouci, 2019

Neoprávněné užití tohoto díla je porušením autorských práv a může zakládat občanskoprávní, správněprávní, popř. trestněprávní odpovědnost.

ISBN 978-80-244-5180-0 (print)

ISBN 978-80-244-5517-4 (online : PDF)

Předmluva

Od počátku 19. století odešly z českých zemí do Spojených států amerických, Kanady či Západní Evropy miliony lidí, ať již z důvodů ekonomických, politických či náboženských. Proto je zcela na místě otázka, zda skutečnou kontinuitu českých a slovenských dějin nereprezentují početné komunity Čechů a Slováků v zahraničí, které národní identitu prožívají obvykle mnohem hlouběji než společnost usazená ve středoevropské kotlině a které uchovávají při životě řadu tradičních institucí a kulturních zvyklostí. Ze zřejmých důvodů však toto výzkumné téma nebylo českou historiografií před rokem 1989 reflektováno a systematictěji se badatelé začali zabývat otázkami české a slovenské migrace a exilu teprve po pádu komunistického režimu. Tato skutečnost však neznamená, že neexistují odborná díla staršího data, na něž by moderní badatelé v České republice nemohli navazovat. Tyto práce vzešly vesměs z pera intelektuálů žijících v emigraci, a to v první či ve druhé generaci. Moderní historiografie se tak stále může opírat o klasické texty Thomase Čapka či Josepha Chady shrnující dějiny amerických Čechů nebo o díla Konstantína Čulena či Marka M. Stolárika věnovaná přistěhovalcům slovenskému.

Jedním z nejpoučenějších autorů, který se dlouhá desetiletí detailně zabývá přistěhovalcům z českých zemí do Ameriky, je bezesporu Miloslav Rechcigl mladší, který k tomuto tématu již publikoval úctyhodnou řadu odborných monografií a časopiseckých studií. Široké výzkumné pole Miloslava Rechcigla mladšího zahrnuje jak tematiku moravských bratří (Moravian Brethren from Bohemia, Moravia and Silesia. Their Arrival and Settlement in America, *Bohemia Zeitschrift* 32/1, 1991, s. 152–165) či židovského osídlení (Early Jewish Immigrants in America from the Czech Historic Lands and Slovakia, *Rev. Soc. Hist. Czechoslovak Jews* 3, 1990/1991, s. 157–179) tak obecněji zaměřený výzkum na dějiny Čechů a Slováků v USA (*Czechs and Slovaks in America*, New York: Columbia University Press 2005) a na historii československých exilových institucí (*Pro vlast – padesát let Společnosti pro vědy a umění*, Praha: Academia 2012). Zvláště cenné jsou z pohledu moderní historiografie rovněž jeho bibliografické soupisy odborné literatury k československému přistěhovalcům do Ameriky i publikované přehledy pramenů v amerických archivech a knihovnách (*Czechoslovak American Archivalia*, Olomouc: Palacký University 2004).

Jako jeden ze spoluzakladatelů a také dlouholetý předseda *Společnosti pro vědy a umění* (SVU) patří Miloslav Rechcigl ml. bezesporu k nejpovolanějším současným odborníkům na problematiku života Čechů a Slováků v Americe. Jeho nejnovější monografie, poněkud odlehčeně nazvaná *Tam za tím mořem piva aneb Naše Amerika, jak ji málokdo zná*, je pokusem o syntézu výsledků dlouhodobého badatelského úsilí. Kniha až minuciózním způsobem zachycuje dějiny, kulturu i každodenní život především českých a moravských komunit v jednotlivých regionech Spojených států amerických s přesahem do ostatních částí kontinentu. V Rechciglově obdivuhodné monografii vstupují do dějin tisíce Čechů a Slováků, jejichž životní osudy jsou pečlivě pramenně doloženy a jejichž kulturní, sociální, umělec-

ké, politické či ekonomické aktivity přispěly jak k posilování národní sounáležitosti, tak k úspěšnému příběhu Spojených států amerických v 19. a 20. století. Je nepochybné, že jakýkoliv budoucí výzkum vystěhovalectví, emigrace či exilu z českých a slovenských zemí do Ameriky bude stavět na tomto díle Miloslava Rechcíglá mladšího.

Jaroslav Miller, rektor Univerzity Palackého v Olomouci

ÚVODEM

Ačkoliv se považuji, a to jistě právem, za staropečeného Čechoameričana, často se mi vybavují v myslí z mého mládí slova nápěvku od Voskovce a Wericha „Tam za tím mořem piva“, což nepotřebovalo mnoho představivosti k tomu, že šlo o Ameriku. Ta slova vždycky ve mně vyvolala něco vzdáleného, idylického, exotického, ba i pohádkového.

Účelem této knihy je přiblížit českému čtenáři naši Ameriku, to, jak raní čeští emigranti ji shledali, kam se všude stěhovali, jak se přizpůsobovali novému prostředí a co zde dokázali. Čtenář se vskutku dočte o tom, že v Americe se dá dokázat takřka vše, ovšem ne bez často tvrdé práce, jak správně dokazuje české přísloví „bez práce nejsou koláče“.

Něčí představa, že v Americe jsou všichni lidé milionáři a že tam „pečení holubi lítají do huby“, je ovšem iluzorní. Za mých mladých let se v Československu ještě nejezdilo o víkendech na chaty a zpravidla se pracovalo ve dne v noci, obzvláště na venkově anebo v soukromém byznysu. Tato pracovitost, na kterou se pamatují ze svého mládí a kterou s sebou čeští emigranti přivezli do Ameriky, byla důvodem, že se tam relativně snadno uchytili a že tam něco dokázali.

Touha po cestování do Ameriky se projevila u Čechů velmi brzy po objevení Nového světa, na nějž byli připravováni již před Kolumbem spisy českých humanistů. Tak ve fantastickém cestopisu Václava Šaška z Bírкова se dočteme o cestě Lva z Rožmitálu poloostrovem Pyrenejským roku 1466, až jeho výprava dospěla k vesničce Stella obscura, kde se cestovatelé dozvěděli o tom, že za obrovským mořem se má nalézat pevnina. O pár let později jel pevninu hledat z téhož místa Kryštof Kolumbus a objevil Ameriku. Existují i zkazky o tom, že proslulý tvůrce glóbu Martin Behaim, který, jak jméno naznačuje, byl českého původu, měl objevit Ameriku již před Kolumbem anebo že alespoň poskytl Kolumbovi informace, bez nichž by Kolumbus nikdy do Ameriky nedorazil. Že čeští horníci z Jáchymova byli již roku 1523 ve Venezuele za účelem hledání stříbra, je prokázaným faktem. Čech též nechyběl ani při prvním kolonizačním pokusu Angličanů v Severní Karolíně, třicet pět let před příchodem Pilgrimů do Nové Anglie.

Prvního Čecha, který se v Americe natrvalo usadil, nacházíme již koncem první poloviny sedmnáctého století v postavě Augustina Heřmana. Stal se až legendární osobou v Novém Nizozemsku a později proslul přípravou první přesné mapy Marylandu, kde se později usadil. Po něm postupně přišla do Ameriky celá řada dalších pionýrů, kteří se vesměs nějakým způsobem vyznamenali při budování Spojených států. Je zajímavé, že velká část prvních příchozích byli čeští židé.

První větší přistěhovatelská vlna do Ameriky nastala začátkem osmnáctého století v důsledku pronásledování a exilu stoupců české Jednoty bratrské.

Nutno se též zmínit o záslužné misionářské práci českých jezuitů v Latinské Americe, počínaje rokem 1678 do roku 1766, poté co byla česká provincie Tovaryšstva Ježíšova připuštěna k misionářské práci.

K masovému vystěhování do Ameriky ze Zemí českých došlo ovšem kolem roku 1848 důsledkem politických nepokojů a neuspokojivé ekonomické situace v Rakousko-Uhersku, která pokračovala do prvních dvou desetiletí dvacátého století. Po dvaceti letech poměrného klidu za doby existence první Československé republiky následovaly další vystěhovalecké vlny v letech 1939–1940, způsobené nacistickou okupací Čech a Moravy, a později po komunistickém puči r. 1948 a po sovětské invazi r. 1968.

Jak se zde čtenář dočte, začátky většiny přistěhovalců a usedlíků v Americe byly dosti těžké, ba často i kruté. Většina z nich přišla do Ameriky s holýma rukama, často i bez valného vzdělání. Nicméně během krátké doby se snaživou prací postavili na nohy a časem se propracovali do lepších pozic. Mnozí z nich dosáhli významných postavení nebo vynikli ve svých profesích. Všeobecně se dá říct, že čeští emigranti byli opravdoví selfmademani. Na rozdíl od jiných etnických skupin čeští přistěhovalci zřídka trpěli nějakým komplexem méněcennosti, naopak většina z nich byla hrdá na svůj rodný původ a například naši usedlíci v Texasu se domnívali, že jsou *de facto* ještě něco víc než jejich anglosaští sousedé.

Knížka je rozdělena do čtyř částí. První část pojednává o pionýrech a druhá o příchodu a usazování emigrantů v různých státech a regionech Ameriky a zakládání českých středisek a komunit. Třetí část se zabývá veřejnou a spolkovou činností usedlíků a čtvrtá část se týká různých typů přistěhovalců a jejich přínosu Americe.

Ačkoliv leckterý odborník české emigrační historie najde v této knížce mnoho nového, knížka byla psána též pro zájemce, kteří o Americe mnoho nevědí, jakož i pro naši mladší generaci. Doufám, že knížka přinese čtenářům nejen poučení a potěšení, ale že i napraví často zkreslené názory o českých Američanech a jejich snažení a navíc bude inspirovat k dosažení vyšších horizontů ve vlastní práci tak, jak to českoameričtí selfmademani dokázali, často za nejsvízelnějších podmínek. Doufám též, že tento skromný příspěvek k historii české emigrace dá podnět studentům a historikům k dalšímu serióznímu studiu této tematiky.

Obsah

PŘEDMLUVA.....	3
ÚVODEM.....	5
Část I. PIONÝŘI.....	9
První přistěhovalci a usedlíci ze Zemí českých.....	9
Čeští jezuité v Latinské Americe.....	13
Moravští bratři	14
První čeští židovští přistěhovalci do Ameriky	17
První Slováci v Americe.....	22
Osudy našich osmačtyřicátníků v Americe.....	24
Krušné začátky českých usedlíků v Americe.....	29
Část II. ČESKÉ OSADY A STŘEDISKA V AMERICE.....	33
Vstupní brána do Nového světa.....	33
První nejpočetnější česká kolonie v Americe	37
První česká metropole v Americe.....	44
Počátky největší české metropole v Americe	50
Český Cleveland.....	55
Stát, který respektoval náboženské citění	63
České usedlosti v idylickém státu lesů a jezer	68
Krajina, která připomínala českým usedlíkům jejich domovinu	75
Nejpočetnější česká farmářská komunita v Americe	83
Český Michigan.....	87
Stát Moravců.....	95
Obilnice Ameriky	101
Honba po půdě ve stylu Divokého západu.....	107
Česká Dakota.....	116
Jižní Dakota	118
Severní Dakota	120
Stát Georgie – první komunita moravských bratří.....	127
Stát Pensylvánie – doména moravských bratří	136

Louisiana – „Stát pelikánů“	142
Stát, který trpěl zlatou horečkou.....	151
Stát New Jersey – doména českých židů	159
Otrokářský stát aneb „Stát trpasličích palem“	165
Podpatkový stát.....	171
Stát, který proslul hudbou bluegrass	174
Stará Dominie aneb „Matka prezidentů“	182
Nová Čechie.....	186
Část III. ČESKÝ VEŘEJNÝ A SPOLKOVÝ ŽIVOT V AMERICE.....	189
Počátky spolkové činnosti amerických Čechů.....	189
Začátky českého tisku v Americe.....	193
Čeští benediktini v Americe.....	196
České centrum vyššího vzdělání v Americe.....	198
Je to až k nevíře	200
Od socialismu a anarchizmu k zdravému rozumu	203
Politický život amerických Čechů.....	205
Češi ve vojenských službách Ameriky	209
Čs. Amerika v boji o samostatnost Československa	214
Český Američan ve sportu a v atletice	216
Česká žena se nezapře ani v Americe.....	240
Organizování čs. exilové inteligence v Americe po r. 1948	257
Část IV. HOSPODÁŘSKÝ A KULTURNÍ PŘÍNOS AMERICE.....	265
Český farmář a agrobiznysman v Americe.....	265
Českoameričtí řemeslníci – mistři svých fochů.....	270
První čeští obchodníci v Americe	273
Co Čech, to muzikant.....	278
První čeští umělci v Americe	280
První čeští lékaři a právníci v Americe	291
První čeští přírodovědci a technici na americkém kontinentě.....	294
První čeští učenci a sociální vědci v Americe	301
Příspěvky intelektuálních uprchlíků před nacizmem	315
Čím přispěli Moravané Americe	325
Čím přispěli Slováci Americe.....	333
Čím přispěli čeští židé Americe	341
Kulturní příspěvky intelektuálů politického exilu z komunistického Československa	357
DOSLOV CHLOUBA AMERIKY – CHLOUBA ČECH	371
LITERATURA	375
ZKRATKY	383
REJSTŘÍK	387

ČÁST I.

PIONÝŘI

První přistěhovalci a usedlíci ze Zemí českých

Ač vlna české emigrace do Ameriky zmohutněla teprve po revolučním roce 1848, je zde spousta důkazů o celé řadě jednotlivců ze Zemí českých, kteří přišli do Nového světa krátce po jeho objevení.

Objevení Nového světa

Zprávy o objevení Nového světa pronikly do Českého království již během prvního desetiletí 16. století za vlády Vladislava Jagellonského (1471–1516). O tom svědčí jedna z časných písemností v řeči české, nazvaná *Spis o nowych zemiech a o nowem swietie o niemžto jsme prwe žádné známosti neměli ani kdy tzo slýchali*, jejíž vznik se odhaduje na dobu kolem r. 1509. Opírá se o známý list, který adresoval Amerigo Vespucci rodině Medici. Zřejmě česká verze předstihla jiné evropské národy, neboť z té doby existuje pouze latinsky psaný originál. Tento vzácný doklad je přisuzován Mikulášovi Bakaláři, původně známému pod jménem Štětina, z Plzně v Čechách.¹

Dokonce je možné, jak tvrdí někteří učenci, že Češi se do jisté míry podíleli na jeho objevení. Mám zde na mysli německého badatele jménem Franz Loeber, který tvrdil, že to byl **Martin Behaim** (1459–1507), a nikoliv Kolumbus či Amerigo Vespucci, kdo objevil Ameriku. Loeber má za to, že to byl Behaim, jehož považuje za Němce, kdo jako první Evropan spatřil břeh Nového světa v místě dnešní Brazílie v r. 1483. Ačkoliv Loeberovo tvrzení bylo vyvráceno, ba i zesměšňováno, je známo, že Behaim se zúčastnil expedice Diego Cao (1485–1486) podél pobřeží Afriky k mysu Cross. Jeho nejdůležitější práce, kterou se zařadil mezi nejslavnější zeměpisce renezanční epochy, byl glóbus, první na světě, zachovaný a uložený v Norimberku. Ovšem jakou úlohu hrál tento glóbus při objevení Ameriky, to známo není. Podle jména lze soudit, že Behaim nebyl Němec, nýbrž Čech. Behaim byl totiž původní německý výraz, z něhož se vyvinulo slovo Boehme – a toho bylo používáno jako rodinného jména pro osoby pocházející ze země zvané Bohemia neboli Čechy. Rodina Behaim se de facto původně přestěhovala do Norimberka z Čech po smrti knížete Vratislava I.²

¹ Jiří Hrubeš, „Nicolas Bakalár: El primer portanuevas checo sobre los viajes de descubrimiento (Al margen del Tratado de las nuevas tierras),“ *Ibero-Americana Pragensis* 9 (1975), s. 167–179; Jiří Hrubeš, „Je spis o nových zemích jen informací o objevení Ameriky? Kritické poznámky k Mikuláši Bakaláři,“ *Acta Universitatis Carolinae – Philosophica et Historica* 5. *Studia Ethnographica* 2. Praha: Univerzita Karlova, 1974, s. 51–65.

² Franz Loeber, *Geschichte und Zustände der Deutschen in America*. Cincinnati, OH: Eggers and Wulkop, 1847.

První čeští příchozí do Nového světa

Prvními, kdo přišli do Nového světa ze Zemí českých, byla skupina horníků z Jáchymova, kteří byli posláni do Malé Neapole (dnešní Venezuely) jako zaměstnanci bankovního domu Walserů před r. 1528, aby tam zahájili dolování stříbra anebo aby tam snad hledali zlato. Tento plán se však neuskutečnil, a tak se horníci zase vrátili domů s nepořízenou. Dochovalo se jméno jednoho z nich, a sice **Hans Trumpel**.³

Nedávno se objevily zprávy o tom, že jakýsi **Johann Berger** z Osoblahy (Hotzenplotz) na Moravě se zúčastnil jako voják Cortézovy expedice proti Aztékům. Podle historika Ivo Bartečka Berger, ve věku sedmnácti let, dorazil do Mexika, kde se později dostal do francouzského zajetí. Po svém osvobození se zúčastnil výzkumných cest a výbojů ve Venezuele a Kolumbii a pak se vrátil zpět do Mexika, kde se usadil ve městě Puebla de Los Angeles. Tam zřejmě završil svou kariéru, když se stal místním corregidorem (sudím, purkmistrem). Jednalo se zřejmě o osobu mimořádně úspěšnou, uvážíme-li, že Johann Berger jako jeden z mála conquistadorů dokázal conquistu přežít a vytěžit pro své potřeby příslušný úřad.⁴

První Čech v Severní Americe

První Čech, který vstoupil na půdu Severní Ameriky, byl podle zachovaných dokladů **Joachim Gans** z Prahy. Přijel v r. 1585 do Roanoke, Severní Karolína, s výpravou kolonistů z pokynu sira Waltera Raleigha (1552–1618), pod velením jeho bratrance sira Richarda Grenvilla (1542–1591). Je pozoruhodné, že tato výprava vyšla z města Plymouth v Anglii, 30 let před historickou plavbou Pilgrimů do Ameriky z téhož přístavu. Avšak chabé zásobování kolonistů, jakož i ohrožení jak Španěly, tak indiány způsobilo, že výprava byla 19. června 1586 náhle odvolána a sir Walter Drake (1516–1590) byl pověřen přivést celou skupinu zpět do Anglie.⁵

První čeští usedlíci

Kdo byl opravdu ten první český usedlík v Americe, to není jisté. Ale lze říci, že mezi prvními byl slavný **Augustine Heřman** (1621–1686) z Prahy. Byl to zeměměřič, zručný kreslič, úspěšný kolonizátor a plantážník, chytrý a podnikavý kupec, odvážný politik a schopný diplomat. Znal několik řečí – prostě byl jednou z nejvýraznějších osobností koloniální Ameriky sedmnáctého století. Přijel do Nového Amsterdamu (nynějšího New Yorku) r. 1640 a v zápětí se zařadil mezi nejvlivnější obyvatele tehdejší holandské provincie, což posléze vedlo k jeho jmenování do Rady devíti poradců guvernéra. Mezi jeho nejvýraznější úspěchy patří zhotovení mapy Marylandu a Virginie, kterýžto úkol mu zadal lord Baltimore a na němž Heřman bedlivě pracoval po dobu desíti let poté, co přesídlil do anglické provincie Maryland. Lord Baltimore byl s Heřmanovou prací navýsost spokojen a věnoval mu za odměnu obrovské pozemky, v rozměru dvou okresů, kde si Heřman postavil pověstné panství „Bohemia Manor“. A navíc dostal Heřman ještě dědičný titul lord.⁶

Tehdy byl v Novém Amsterdamu ještě další Čech **Frederick Philipse** (1626–1720), který se tam usadil v r. 1658. Ten rovněž vynikl jako úspěšný obchodník a byl považován za nejbohatšího muže

³ Josef Polišenský, *Český lid*, 88, č. 1 (1981), s. 5.

⁴ „První rodák z českých zemí v Americe dobýval s Cortesem říši Aztéků“ (First Czech native helped to conquer the Aztec Empire), iDnes, November 2, 2009, http://zpravy.idnes.cz/prvni-rodak-z-ceskych-zemi-v-americe-dobyl-s-cortesem-risi-azteku-1f5-/zahranicni.aspx?c=A091102_144115_vedatech_jw.

⁵ David B. Quinn, *Set Fair for Roanoke: Voyages and Colonies, 1584–1606*. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1985; Miloslav Rechcigl, Jr., „První český kolonista v Severní Americe,“ in: *Postavy naší Ameriky*. Praha: Pražská edice, 2000, s. 28–30.

⁶ Miloslav Rechcigl, Jr., „Augustine Herman Bohemiensis,“ *Kosmas*, Vol. 3 (Summer 1984), s. 139–148.

v celé holandské provincii. Pocházel z české aristokratické evangelické rodiny, která musela utéci, když vypukla třicetiletá válka.⁷

Ještě před příchodem Heřmana a Philipse v novoholandské provincii zřejmě působil již jiný přistěhovalec z Českých zemí, a sice **Burger Jorissen** (občan Jorissen) (1612–1671), rodák ze Slezska, který přibyl do Renssalaerswycku na řece Hudson již v r. 1637. Povoláním to byl kovář, který si později koupil loď, načež obchodoval po Hudsonu. Na pozemcích v Dutch Kills postavil vodní přehradu, vybudoval mlýnský rybník a vystavěl vodou poháněný klapálek (grist-mill). Jeho synové se rozhodli používat patronymické jméno „Burger“ za jejich příjmení. Po prodání farmy se odstěhovali na Manhattan. Jejich potomstvo zřejmě dosud žije.⁸

Řada genealogů se domnívá, že českého původu byl též **Martinus Hermanzen Hoffman** (1625–1713), rodák z Revel (nynější Tallin) v Estonsku, který emigroval do Nového Amsterdamu r. 1657, kde se stal úspěšným obchodníkem.⁹ Měl údajně bratra jménem Ludwig, narozeného v Praze r. 1622, který zůstal v Evropě. Několik jeho potomků se však mělo usadit v Americe, a sice v Pensylvánii, New Jersey, Virginii a Severní Karolíně. Ovšem, jak jsem napsal ve své studii, toto jsou zatím neprokázané dohady.¹⁰

Existují doklady o tom, že v Novém Amsterdamu žili ještě jiní bývalí obyvatelé Zemí českých. Je docela možné, že se tam usadili dokonce již před Augustinem Heřmanem a Frederickem Philipsem. V archivech kostela Reformed Dutch Church je záznam z 26. února 1645 o sňatku Moravana jménem Jeurian (asi Jiří) Fradell a Tryn Hersker.¹¹ O několik let později v témže kostele byl zapsán sňatek vdovce Jeuriana Simona Fradella – pravděpodobně jde o výše zmíněného. V holandských kronikách jsou zmíněna ještě jiná jména znějící česky – Hollar, Adam Unkelbe, John Kostlo a Loketka.¹²

Češi byli zřejmě taktéž v koloniální Virginii, o tom svědčí rané lodní výkazy. Například v r. 1655 česky znějící Christofer Donak koupil pozemky v Northampton County, stejně tak jeho spolucestující John Doza. Ann Dubes získala v r. 1652 pozemek v Lancaster County, John Duch a Anna Simco se usadili v Northumberland County, on v r. 1650, ona v r. 1653.¹³ Staré záznamy města Boston vykazují jméno Matthew Cenig (asi Čeněk), který zemřel v Massachusetts v r. 1654.¹⁴ A česká jména lze též nalézt mezi dávnými usedlíky ve státu Connecticut.

Stopy českých kolonistů jsou také na Barbadosu ve West Indies, zabraných Brity v r. 1625. Na palubě lodi Expedition, mířící na Barbados, byl v r. 1635 Richard Benes. A farní matrika kostela Church of Christ na ostrově Barbados obsahovala jména John Hudlice, Edward Marsan a Anthony Slany. Dosud nebylo prozkoumáno, odkud přišli a jaký byl jejich další osud.¹⁵

⁷ Thomas Čapek, *Ancestry of Frederick Philipse – First Lord and Founder of Philipse Manor at Yonkers, NY*. New York: Paebur Co., 1939; „Český ‚Vanderbilt‘ v Americe,“ in: Miloslav Rechcigl, Jr., *Postavy naší Ameriky*. Praha: Pražská edice, 2000, s. 37–39.

⁸ History of Queens County. New York: W. W. Munsell & Co., 1882.

⁹ Margherita A. Hamm, *Famous Families of New York*. New York: Heraldic Publishing Co., 1970.

¹⁰ Miloslav Rechcigl, Jr., „Pursuing the Bohemian Identity of Martinus Hermanzen Hoffman, an Early Settler in the 17th Century’s New Amsterdam. Facts – Legend or a Hoax?,“ *Kosmas* 22, No. 2 (Spring 2009), s. 89–97.

¹¹ Berthold Fernow, ed., „Marriages from 1839 to 1801 in the Reformed Dutch Church,“ *Records of New Amsterdam from 1633 to 1674*. New York: City of New York, 1890.

¹² Tomáš Čapek, *Památky českých emigrantů v Americe*. Omaha, Nebraska: Národní tiskárna, 1907.

¹³ George Gabell Greer, *Early Virginia Immigrants 1623–66*. Richmond: W. C. Hill Printing Co., 1912.

¹⁴ „Early Records of Boston,“ *New England Hist and Gen Reg.*, 10 (1856), s. 219.

¹⁵ True and Perfect List of All ye Names of ye Inhabitants in ye Parish of Christ Church, with an exact Account of all y Land, white Servants, and Neg’s within ye Said Parish taken this 22nd December 1879.

Jacob Boehm (1668–1759), údajně českého původu,¹⁶ jak jeho jméno naznačuje, přibyl do Filadelfie r. 1715, zpočátku žil v Germantownu, odkud se odstěhoval do městysu Conestoga (nynější Peque), na 380 akrů půdy, šest mil od města Lancaster. Jeho potomci si změnil jméno na Beam. Výrobci populární whiskey „Jim Beam“ patří k jeho potomkům.¹⁷

Pražský rodák **Henry George Hauptmann** (*ca 1692) se přistěhoval do St. Charles v Louisianě, kde se r. 1723 oženil. Jeho syn Antoine Henry, který se přejmenoval na Hoffman (1728–1792), po sobě zanechal spoustu potomků.¹⁸

Existuje též záznam o **Johannu Petru Varnovi** (1718–1774), rodákovi z Varnsdorfu v Čechách, který přišel 13. července 1735 do městysu Orangeburg v okrese Berkeley v Jižní Karolíně. R. 1774 tam získal grantem 2100 akrů půdy a též rok se tam též oženil. Někteří z jeho potomků dosud žijí.¹⁹

Je tu také prokázán případ dalšího rozeného Čecha jménem **Stephanus Steiger** či **Styer**, tak se totiž jeho potomci pak psali. Byl to jeden z raných kolonistů obce Germantown v Pensylvánii. V r. 1727 nabyt pozemku o rozloze 200 akrů v Montgomery County. Měl mnoho potomků: jeden z nich, **Henry Delp Styer** (1862–1944), sloužil v armádě a dosáhl hodnosti brigádýr generál. V r. 1917 velel 181. brigádě pěchoty v Camp Lewis v Tacoma ve státě Washington. Z Camp Lewis byl poslán na Filipíny a odtud na Sibiř. V srpnu 1918 byl jmenován velitelem amerických vojsk na Sibiři a velel operacím na řece Amur. Pro zajímavost udávám, že mu byl udělen Československý válečný kříž.²⁰

Za zmínku stojí též americká rodina jménem **Huss**, která se hlásí k českému původu v přesvědčení, že má příbuzenský vztah k českému mučedníkovi Janu Husovi. Jan Hus měl údajně bratra Leonarda, jehož potomci emigrovali do Holandska, z Holandska do Anglie a nakonec do Ameriky. Předek americké větve se jmenoval **Johannes Huss** a v r. 1765 žil v Chester County v Pensylvánii. Ač je tento výklad zajímavý, snad i možný, není však dosud prokázán.²¹

Epilog

Historie Čechů a Moravanů v koloniální Americe by byla neúplná, kdyby byla vynechána zmínka o **potomcích Augustina Heřmana a Fredericka Philipse**.²² Ač Heřmanovo rodinné jméno zaniklo už v r. 1739, jeho tři dcery a pak další generace daly Americe řadu významných osobností – senátory, kongresmany, guvernéry, přisedící Nejvyššího soudu, členy vlády apod. Totéž platí o potomcích Fredericka Philipse. Toto všecko potvrzuje pravdu staré fráze, že „Čech se ve světě neztratí“.

¹⁶ Jacob L. Beam, „A History of the Beam Family,“ *The Daily New Era*. Lancaster, PA, September 25, 1919.

¹⁷ „Jim Beam,“ in: Wikipedia. Viz: http://en.wikipedia.org/wiki/Jim_Beam.

¹⁸ Viz jeho genealogii: <http://familytreemaker.genealogy.com/users/l/e/b/Clifford-G-LeBlanc/WEBSITE-0001/UHP-0185.html>.

¹⁹ „Descendants of Jacob Varn.“ Viz: <http://lamartin.com/genealogy/varn.htm>.

²⁰ „Styer, Henry Delp,“ in *The National Cyclopaedia of American Biography*. New York: James T. White and Co., 1947, Sv. 33, s. 506–507.

²¹ Scott, Fae Elaine, *The Family Tree of John Huss of Iowa*. N. p., 1978.

²² Miloslav Rechcigl, Jr., „Descendants of Augustine Herman,“ in: *Czechs and Slovaks in America*. Boulder: East European Monographs, 2005, s. 215–222.

Čeští jezuité v Latinské Americe

V době protireformace, kdy čeští evangelíci v Čechách, na Moravě a ve Slezsku byli nejvíce pronásledováni, zahájili čeští jezuité intenzivní misionářské akce mezi indiány, Filipínci a Číňany. Česká provincie Tovaryšstva Ježíšova *Societas Jesu* vyslala 160 svých členů do zámoří, z toho 36 do Mexika, 3 do Dolní Kalifornie (dnešní část Mexika), 3 do Nové Granady (dnešní Venezuela), 17 do Ekvádoru, 17 do Peru, 26 do Paraguaye, 12 do Chile, 8 do Brazílie, 15 na Filipíny, 7 na Mariany, 1 do Japonska, 9 do Číny, 7 do Annamu (dnešní Vietnam), 4 do Goa a 2 jinam na pobřeží Malabarské. Ačkoliv v onom počtu jsou asi zahrnuti i cizinci, kteří přišli do země za prací misionářskou, přesto je to počet na České země pozoruhodný. Polovina misionářů byli duchovní a ostatní byli laičtí bratři, kteří byli vyučeni v různých řemeslech, např. jako lékárníci, umělečtí řemeslníci, architekti, stavitelé, správci statků aj.²³

Valentin Stansel (1621–1705) byl patrně prvním českým jezuitou, který působil v Latinské Americe. Do jezuitského řádu vstoupil r. 1637 a působil jako profesor rétoriky a matematiky v Olomouci a v Praze. Po vysvěcení byl vybrán na svoji žádost k účasti na jezuitské misii v Indii, za čímž účelem odešel do Portugalska, kde pak čekal na svoji loď. V mezidobí vyučoval astronomii na univerzitě v Evore. Tam si též změnil jméno na Estancel a pod tímto jménem publikoval většinu svých prací. Když se jeho cesta do Indie neuskutečnila, byl vyslán do Brazílie a působil na jezuitské koleji a semináři v San Salvadoru (Bahia), nejdříve jako profesor morální teologie a později jako rektor koleje. Současně však pokračoval ve své práci astronomické a učinil celou řadu rozsáhlých pozorování, obzvláště komet, a svoje výsledky publikoval v Praze pod názvem *Observationes Americanae Cometae*.

Od r. 1664, kdy byla česká provincie Tovaryšstva Ježíšova připuštěna k misionářské práci v Americe, byli misionáři z Českých zemí vysíláni pravidelně do Latinské Ameriky. Mezi prvními byl Matias Kukulín z Mohelnice na Moravě, pak Václav Christmann z Prahy, Pavel Klein z Chebu, Josef Neumann z Olomouce, Augustin Strobach z Jihlavy na Moravě a Jan Tilpe ze Slezska. Později se k nim připojil bratr Šimon Boruhradský z Polné v Čechách. V červnu 1678 vyplula tato skupina z italského přístavu Janov směrem do Nového Španělska. S velkými obtížemi část skupiny konečně dorazila v říjnu do Mexico City, hlavního města Nového Španělska. Christmann zůstal v Latinské Americe až do konce svého života r. 1723 a strávil většinu času v Paraguayi. Klein později přesídlil na Filipíny. Tilpe se Strobachem odešli do Acapulca na pobřeží Tichého oceánu, odkud pak odpluli na Mariánské ostrovy, kde se setkali s Kukulínem. Pouze Neumann a Boruhradský zůstali v Mexiku.

Druhá skupina českých jezuitů se vydala na cestu do Latinské Ameriky v r. 1684. Jejich cílem bylo Peru a Chile. V této skupině byli Jiří Burger, Ignác Fritz a Václav Richter z Moravy a Jiří Brand a Ondřej Supetius ze Slezska. Za nimi jely další skupiny určené pro Novou Granadu, dnešní Kolumbii, do Venezuely, do Brazílie a ostatních zemí Latinské Ameriky, ve snaze rozšířit obrovský kruh působnosti jezuitských misionářů.

Z těchto misionářů jméno **Šimon Boruhradský** nebude nikdy zapomenuto v historii Mexika, do níž se zapsal svým přínosem k vybudování protipovodňových zařízení a k rekonstrukci regentova paláce, spáleného indiány. **Jiří Hostinský** z Valašských Klobouků byl uznávanou autoritou v oblasti indián-

²³ Miloslav Rechcigl, Jr., „Po českých stopách v Latinské Americe,“ in: Miloslav Rechcigl, Jr., *Postavy naší Ameriky*. Praha: Pražská edice, 2000, s. 22–24; Miloslav Rechcigl, Jr., *Počátky české emigrace do zemí Latinské a Severní Ameriky*. Brno: Miroslav Nehyba, 1999; Milič Kybal, „Czechs and Slovaks in Latin America,“ in: *The Czechoslovak Contribution to World Culture*. Edited by Miloslav Rechcigl, Jr. The Hague: Mouton, 1964, s. 516–522; Vlastimil Kybal, *Po československých stopách v Latinské Americe*. Praha: Česká akademie věd a umění, 1935; Otakar Odložilík, „Čeští misionáři v Mexiku,“ *Obzor*, No. 2–3 (1944), s. 53–60; Otakar Odložilík, „Czech Missionaries in New Spain,“ *American Historical Review*, 25 (1945), s. 428–454.

ských dialektů, což znamenitě prokázal během jednání s povstaleckými indiány mocného kmene Tarahumara.

Historii povstání kmene sepsal později jezuita z Českých zemí **Josef Neumann**. **Matěj Steffel** sestavil slovník řeči tohoto kmene, zatímco **Adam Gilg** z Rýmařova na Moravě učinil totéž s indiánskými dialekty kmene Pinuas a Eudeve.

V oblasti dnešní Venezuely vyniklo několik českých misionářů; jedním z nich byl **Vojtěch Bukovský**, pocházející ze staré české šlechtické rodiny hustiřanských rytířů. Dalšími byli **Jindřich Václav Richter** z Prostějova na Moravě a **Samuel Fritz** z Trutnova v Čechách. Fritzovi se podařilo konvertovat členy mocného indiánského kmene Omague a přimět divochy, aby se soustředili v civilizovaných obcích, čímž vzniklo kolem čtyřiceti osad. Byl to všestranně úspěšný misionář s neobyčejnou obratností a k tomu ještě schopností, jak jednat s indiány. V r. 1689 v primitivním Parakou podnikl odvážnou cestu po řece Amazon do Pára, tam byl ale zajat a 2 roky vězněn pro podezření, že je španělský špion. Ač měl jen velmi primitivní nástroje, vypracoval poměrně přesnou mapu řeky Amazon, což byl první pokus o zmapování území Maranon.

Mezi českými misionáři v Peru se proslavil **Stanislav Arlet** ze Slezska jako zakladatel San Pedro. A také **František Boryně ze Lhoty** v Čechách. Podle mínění svých církevních vrstevníků Boryně vydal za dvacet misionářů, obrátil na víru přes 100 indiánských kmenů, položil základ k řadě nových center, stavěl kostely a prosazoval pokrok v zemědělství i v řemeslech. Naučil domorodé ženy příst len a muže tkát. Další misionář bratr **Jan Roehr** z Prahy přispěl k vypracování plánu slavné limské katedrály poté, co byla zničena zemětřesením. V r. 1746 **František Eder** z Kremnice popsal pro příští generace těžký život na Majoské misi, kde misionáři vypadali jako živé mrtvoly a zdaleka ne jako lidé.

Jiří Burger z Vyškova na Moravě sloužil v chilské provincii. Uměl španělsky lépe než většina místních rodáků. V r. 1700 mu byla svěřena správa koleje v Chillanu. Otec **Supetius** ze Slezska, vedoucí jezuitské koleje v Santiagu, napsal v jednom ze svých listů: To můžeme všichni, kdož z české provincie jsme přišli, po pravdě potvrditi, že domorodští otcové v Chile, pocházející ze španělských rodin, milují a váží si Čechů nad ostatní národy, ba i nad evropské Španěly, což jest jistě u tohoto lidu velice vzácné. Z českých jezuitů tu obzvláště vynikli **Jan Josef Čermák** a **Václav Horský** z Hradce Králové.

Čeští misionáři se účastnili i výstavby pověstného jezuitského státu v Paraguayi, kterou sám Voltaire, jinak krajní nepřítel jezuitů, nazval vítězstvím humanity. Z Českých zemí tu působili především Pražan **Václav Christmann**, **Jan John** z Jaroměře a **Jindřich Kordule** z Bestviny. **Florian Baucke** ze Slezska, který působil mezi indiány Macoly v okolí Santa Fe na dolním toku řeky Paraná, zachytil jejich život v řadě půvabných obrázků.

Toto ovšem ani zdaleka nevystihuje veškerou činnost českých misionářů v Latinské Americe a jejich těžkosti a útrapy a nepředstavitelné podmínky, za kterých musili žít – v neproniknutelných džunglích, za velmi nepříznivého podnebí, v častém vystavení zpravidla nevyléčitelným chorobám, nemluvě o hladu a neustálém nebezpečí ze strany divokých indiánů.

Moravští bratři

Pokud se týče Severní Ameriky, první významnou hromadnou vlnou vystěhovalců z Českoslezí byli stoupenci Jednoty bratrské, kteří byli nuceni odejít do vyhnanství a na nějaký čas našli útočiště na panství hraběte Mikuláše Zinzendorfa v saské Lužici. Zde starobylou jednotu českých bratří obnovili a vybudovali si osadu Ochránov (Herrnhut). Hrabě Zinzendorf se z počátku snažil bratry přesvědčit, aby přestoupili na luteránské vyznání, jehož byl horlivým stoupencem. Neuspěl však, a nakonec se

k bratřím sám přidal a stal se jejich duchovním otcem. Z obdivu k Janu Amosu Komenskému, který se narodil na Moravě, a vzhledem k tomu, že většina bratří byla moravského původu, nazvali svoji obnovenou církev Moravská církev.

Když se v Sasku politické a náboženské klima začalo zhoršovat, moravští bratři se rozhodli hledat pevnější půdu a nové obzory jak pro hlásání své víry, tak pro činnost misionářskou. A severoamerický kontinent s nedozírnými lány úrodné půdy a nevěřícími domorodými indiány se jim zdál přímo ideální pro jejich práci.²⁴

Po kratší návštěvě v Grónsku a na ostrově Sv. Tomáše odplulo v listopadu r. 1734 deset vybraných moravských bratří do anglické kolonie Georgie na americkém jihu. Ve skupině, která dorazila do přístavu Savannah v únoru 1735, byli tři bratři z Čech, pět z Moravy a jeden ze Slezska. V létě téhož roku následovali další, pod vedením biskupa Davida Nitschmanna, pocházejícího z Moravy. V této druhé skupině bylo 25 bratří, většina z nich z Moravy a z Čech. Mezi cestujícími na lodi, která přivezla moravské bratry do Georgie, byl také John Wesley (1703–1791), zakladatel metodistů, který se s moravskými bratry velmi sblížil, zúčastnil se jejich obřadů a během svého pobytu v Georgii žil s nimi pod jednou střechou. Moravští bratři se záhy zorganizovali v kongregaci a bratr Antonín Seifert, původem z Čech, byl ustanoven jejich Starším, jakož i vysvěcen na kazatele. Kostelík, který si v r. 1736 postavili, byl první kostel Moravské církve na půdě Severní Ameriky.

Moravští bratři v Georgii dlouho nezůstali. Nebylo to dobré prostředí pro jejich náboženské snahy a navíc jim hrozilo nebezpečí, že budou musit narukovat do vojenské služby, když došlo k vojenskému konfliktu mezi Španěly a Angličany.

Vojenská účast byla proti jejich náboženskému přesvědčení. A tak většina z nich odešla během r. 1740 do Pensylvánie, kde našli lepší podmínky a kde v r. 1742 založili město Bethlehem (Betlém).

Třetí skupina moravských kolonistů, nazývaná tehdejšími moravskými historiky „první námořní kongregací“ (First Sea Congregation),²⁵ přibyla do Filadelfie 7. června 1742. Mezi nimi bylo šestnáct bratří z Českých zemí a vedl ji Moravan Jiří Piesch. Mezi pasažéry tzv. „druhé námořní kongregace“ (Second Sea Congregation), která přistála v New Yorku 26. listopadu 1743, bylo třicet jedna bratří z Českoslezí, jmenovitě deset z Moravy, osmnáct ze Slezska a tři z Lužice.

Nejpočetnější skupina moravských bratří, která kdy přijela do Ameriky, dorazila do New Yorku 12. května 1749 s „Koloníí Jana Nitschmanna“,²⁶ s níž přijel z Ochranova Kristián David, jakož i Matěj a Rozina Stachovi, moravští misionáři z Grónska. Ve skupině, již vedl biskup Jan Nitschmann (1703–1772), rodák ze Suchdolu na Moravě, bylo čtyřicet pět osob z Českoslezí, převážně z Moravy. Tento výpočet, který zdaleka nevyjadřuje plný seznam moravskobratrských přistěhovalců z Českých zemí, se přičítá a zamítá častá tvrzení německých historiků, že moravští bratři přišli do Ameriky z Německa.

O osudech jednotlivých moravských bratří by se mohli psát samostatné knihy. Zmíníme se ve stručnosti alespoň o některých z nich.

Čelné místo mezi nimi patří zcela jistě **Davidu Nitschmannovi** (1696–1772) ze Suchdolu na Moravě. V r. 1750 byl vysvěcen jako první biskup Moravské církve biskupem Danielem Jablonským (1660–1741), vnukem Jana Amose Komenského, čímž byla zajištěna kontinuita v evangelické práci sta-

²⁴ Miloslav Rechcigl, Jr., „The Renewal and the Formation of the Moravian Church in America,“ *Czechoslovak and Central European Journal*, Sv. 9 (1990), s. 12–26; „Moravian Brethren from Bohemia, Moravia and Silesia: Their Arrival and Settlement in America,“ *Bohemia*, Sv. 32, No. 1 (1991), s. 152–165.

²⁵ John C. Brickenstein, „The First Sea Congregation A. D. 1741,“ *Transactions of Moravian Historical Society* 1 (1876), s. 33–50.

²⁶ John W. Jordan, „Moravian Immigration to Pennsylvania 1734–1765,“ *Pennsylvania Magazine of History and Biography* 22 (1909), s. 228–248.

roblyé Jednoty bratrské. Krátce po přistání na americkém břehu se Nitschmann vydal do Pensylvánie, kde zakoupil jménem Moravské církve pozemky na řece Lehigh a tam založil první stálou moravskou osadu v Americe a nazval ji Bethlehem (Betlém). V r. 1744 se vrátil do Saska, ale později působil opět v New Yorku a v Severní Karolíně a navštívil celou řadu zemí severní Evropy a ostrovy West Indies. Přes moře se plavil asi padesátkrát. V r. 1755 se opět objevil v Pensylvánii, žil v obcích Westport a Lititz a později v Bethlehemu.

Díky pečlivé práci moravského bratra **Jiřího Neissera** (1715–1784) ze Žiliny na Moravě se zchoval podrobný popis toho, co se dělo v Bethlehemu, jakož i historie Moravské církve a jejího vzniku. Rev. Jiří Neisser byl prvním archivářem a diaristou v Bethlehemu, taktéž prvním učitelem a poštmistrem.

Nathaniel Seidel (1716–1762), potomek českých emigrantů ze Slezska, sloužil 20 let jako předseda amerického provincionálního výboru starších.

David Zeisberger (1721–1808), rovněž ze Suchdolu na Moravě, přišel do Ameriky v r. 1738 a začal intenzivně studovat jazyky indiánů, což dalo pevný základ jeho znamenité, 60 let trvající misionářské práci mezi americkými indiány.

Rovněž jeho pomocník **Jan Heckewelder** (1743–1823), taktéž moravského původu, se dobře zapsal svou prací. Vedle své evangelické činnosti mezi indiány sloužil též jako poštministr a jako smírčí a civilní soudce. V posledních letech svého života se věnoval psaní, což mu otevřelo cestu k členství v prestižní vědecké Americké filozofické společnosti ve Filadelfii. Díky Zeisbergerovi a Heckewelderovi se nám zachovala přesná dokumentace o životě a zvycích amerických indiánů.

A pak to byl **David Tanneberger** (1725–1804), který se narodil moravským rodičům na panství hraběte Mikuláše Zinzendorfa v saské Lužici. Tanneberger byl zručný truhlář, měl dobrý hlas a hrál na housle. Naučil se stavět varhany a v tomto oboru se velmi proslavil. Varhany z jeho dílny v pensylvánských Liticích (Lititz) putovaly do různých míst východní Pensylvánie a pronikaly i na sever, až do Albany ve státě New York.

Členové rodiny Demuth, původně z obce Karlov v Čechách, byli trafikanti a úspěšní ochodníci, jejichž podnik dosud existuje ve městě Lancaster v Pensylvánii. Je to údajně nejstarší krám svého druhu v Americe, který zůstal ve vlastnictví jedné rodiny dodnes. Někteří z potomků této rodiny vynikli jako talentovaní umělci, zvláště malíř **Charles Demuth** (1883–1935), považovaný za předchůdce Andy Warhola.

K nejvýraznějším postavám své doby patřil jistě moravský rodák **Kristián David** (1691–1751) ze Ženklaavy nedaleko Fulneku, kde kázal Komenský. Svými obdivovateli byl David porůznu nazýván „Kazatel ze křoví“, „Božský tesař“, „Apoštol“, „Sluha Páně“ anebo „Tvůrce Ochranova“. Zamlada býval oddaným katolíkem, ale poté, co přestoupil na učení Husovo, stal se z něho zanícený evangelík. Ačkoliv neměl žádné vzdělání, měl pověst věhlasného kazatele, jehož kázání obdivoval sám John Wesley. Před odchodem do exilu chodil po Čechách a po Moravě, vyhledávaje „skrytá semena“ mezi potomky českých bratří, a vyvedl první skupinu stoupenců učení Husova z nábožensky utiskovaných Čech na Moravu v r. 1722. Po odchodu do exilu kázal v Halle, v Holandsku, jakož i v baltských zemích. Z Grónska, kde postavil moravskobratrský kostel, se vrátil s pěti Eskymáky, které obrátil s bratry Stachy na křesťanskou víru. Přičítá se mu zásluha, že položil základy moravskobratrské misionářské diaspory. Do Ameriky přišel v r. 1749 s „třetí námořní kongregací“ (Third Sea Congregation) a žil v Bethlehemu.

Mezi moravskými sestrami se nikdo netěšil větší vážnosti než **Anna Caritas Nitschmannová** (1715–1760) z Kunína na Moravě. Pro svoji oddanost církvi a téměř světeckou povahu byla nazývána „Blaženou služebnicí Páně“. Začala skromně jako pastýřka ovcí. Jako osmiletá byla zanícena náboženským obrozeneckým hnutím ve svém rodišti. Když její otec a bratr byli dáni do vězení pro jejich náboženskou činnost, chtěla být uvězněna s nimi, aby se podílela na jejich utrpení. V r. 1725 uprchla s rodinou do Ochranova a stala se služebnou u hraběte Zinzendorfa. Ve svých patnácti letech byla

vybrána losem, jak bývalo mezi bratry zvykem, za „starší“ ze žen v celém Ochránově. Chopila se své práce s oddaností a elánem. V r. 1730 založila první pěvecký sbor svobodných žen a ve stejném roce se stala vychovatelkou Zinzendorfových dětí. V r. 1740 odešla se svým otcem do Pensylvánie, kde se plně věnovala misionářské službě mezi kvakery a indiány. V r. 1743 byla s náboženskou skupinou v Evropě a po nějaký čas byla s nimi internována v Rize. Poté zůstala již v Evropě, kde pracovala ve službách církve na různých místech, tj. v Ochránově, Marienhornu, Herrnhagu, Anglii a jinde. Byla blízkou spolupracovnicí hraběte Zinzendorfa, který tehdy zastával funkci moravskobratrského biskupa, a provázela ho na jeho různých misiích. Ženské otázky a koordinace činnosti moravských sester byly součástí její kompetence. Ačkoliv téměř celý život odolávala z náboženských důvodů všem nabídkám se provdat, po úmrtí Zinzendorfovy manželky se Anna Nitschmannová stala jeho druhou ženou a nerozlučnou družkou. Dlužno dodat, že po svatbě se Zinzendorf zřekl svého šlechtického titulu a zbytek života strávil s Annou Caritas ve službách Moravské církve v různých kongregacích v Německu a v Holandsku.

Kulturní přínos moravských bratří ze Zemí českých byl obzvláště patrný v hudbě. Trumpety, kterých používali Moravané v Georgii, svědčí o počátcích instrumentálních nástrojů v americkém hudebnictví. **Johann Boehner** (1710–1785) ze Zelené Hory na Moravě je veden jako první moravský instrumentalista. V r. 1761 hudba v Bethlehemu velmi získala příchodem dvou nadaných hudebníků jménem **Jeremiah Dencke** ze Slezska a **Immanuel Nitschmann** z Moravy. Za prvního moravského hudebního skladatele v Americe je považován **Johann Frederick Peter**, který napsal 80 hymen. **Kristián Till**, narozený v Americe z českých předků, který převzal po Petrovi roli varhaníka v kostele v Bethlehemu, byl rovněž uznávaný hudební skladatel.

První čeští židovští přistěhovalci do Ameriky

O emigraci českých židů do Nového světa se vlastně vůbec nevědělo až do r. 1948, kdy v Londýně vyšla kniha *In Search of Freedom*, jejímž autorem byl profesor Guido Kisch. Do té doby převládala totiž domněnka, že českoslovenští židé zanechali po sobě v Americe sotva znatelné stopy. Kisch však svým průzkumem zřetelně prokázal, že židovští přistěhovalci z Čech, Moravy a Slovenska byli nejen důležitým a originálním přínosem k americké civilizaci, ale významně se také nesmazatelně podíleli na americkém životě a kultuře.²⁷

Protože chyběla starší dokumentace, soustředil se profesor Kisch hlavně na ty přistěhovalce, kteří přibyli do Ameriky kolem r. 1848 anebo po tomto revolučním roce, který dal podnět k masovému židovskému hnutí „Vzhůru do Ameriky“.

Tato kapitola zkoumá a dokumentuje příchod židů do Ameriky z oblasti někdejších zemí Koruny české, tj. Čech, Moravy a Slezska, do konce 18. století.

První český žid v Americe

Podle spolehlivých pramenů první český žid a první snad žid vůbec, který přistál na americkém břehu, byl Joachim Gans z Prahy, který přišel do Roanoke v dnešním státě Severní Karolína v r. 1585 jako člen anglické výpravy kolonistů, jimž velel admirál sir Richard Grenville (1542–1591). Tato výprava vyplula z anglického města Plymouth. Bylo to 30 let před historickou plavbou Pilgrimů, kteří startovali do Ameriky z téhož přístavu.

²⁷ Guido Kisch, *In Search of Freedom. A History of American Jews from Czechoslovakia 1592–1948*. London: Edward Goldston, 1948.

Joachim Gans, pravděpodobně příbuzný slavného pražského hvězdáře a učenice rabína Davida Gansa (1542–1613), byl významný hutník, proslulý v oboru úpravy a tavení mědi. Bohužel různé logistické problémy, především špatné zásobování kolonistů a neustále ohrožování Španěly a indiány, způsobily, že výprava ztroskotala. Dne 19. června 1586 sir Francis Drake (1546–1596), který se tu náhle objevil, byl vyzván, aby se s celou skupinou kolonistů vrátil do Anglie.²⁸

Gans byl asi muž hlubokého náboženského založení, neboť po návratu do Anglie byl v bristolském přístavu zatčen pro vyznávání své víry. Chybí jakýkoliv záznam, jak to s ním dopadlo, zdali se Gans vrátil do Čech, anebo zůstal v Anglii.

Uriah Hyam – o druhém případě českého žida v Americe svědčí několik řádek poslední vůle zaregistrované v Surrogate's Office v okrese New York v r. 1740: „Ve jménu Otce. Amen. Dne 1. listopadu 1740 já, Uriah Hyam, nyní sídlící v městě New York, dávám a odkazuji svému bratru Enochovi, žijícímu v Čechách, obnos 20 liber...“²⁹

Že ve svém testamentu pamatoval Hyam na svého blízkého příbuzného, může vést k závěru, že i on pocházel z Čech. Podle této poslední vůle vlastnil Hyam mladého černocho, kterého odkázal svému nejmladšímu synovi Andrewovi Israeli na ostrově Jamajka. Nic dalšího o něm není známo. Také však odkázal 6 liber kongregaci „Children of Israel“ v New Yorku, z čehož lze soudit, že byl dost zámožný.

Eliáš Wollin – jiná zmínka o židech ze Zemí českých byla nalezena na reklamním oznamovateli Zengerova *New York Weekly Journal* z r. 1741: „Eliáš Wollin z Čech, který sloužil v armádě Jeho císařského Veličenstva, jako chirurg obdivuhodně okamžitě vyléčí bolavý zub, rovněž bezbolestně pouští žilou, rány, otekliny a boláky taktéž léčí hbitě a před očima mnohých provedl různé zákroky proti bolesti zubů.“³⁰

V této době jistý **Mathias Bush**,³¹ rodilý Pražák, přijel do New Yorku a ve 40. letech přesídlil do Filadelfie nebo do Germantownu. Byl naturalizován v r. 1749; jeden z prvních, na něhož se vztahovalo usnesení (*Act of Parliament*) z r. 1740, přiznávající naturalizaci cizincům po sedmi letech pobytu v koloniích. Bush se přiznal do významné rodiny Simona Gratze a stal se vedoucím činitelem synagogy, založené ve Filadelfii v r. 1760. Bush byl obchodník, vlastnil také loď. Během franko-indiánské války byl rovněž armádním dodavatelem.

Je celá řada dokladů svědčících o tom, že byl předákem filadelfské obce židovské. Vlastnil majetek ve Filadelfii a v Northampton County v Pensylvánii, dále ve Frederick County a Hampshire County ve Virginii. Byl jedním ze signatářů takzvaného *Phildelphia Merchants Non-Importation Act* z 15. října 1765, což je první protokolovaná americká dokumentace občanských práv.³² V letech 1782 až 1783 byl výběrčím daní v Germantownu.

Bush měl mnoho potomků, někteří z nich dosud žijí.³³ Nejslavnější z jeho dětí byl **Solomon Bush** (1753–1795), horlivý patriot, který vstoupil do armády v prvních dnech revoluce, aby, jak prohlásil, pomstil bezprávi spáchané na své vlasti. V r. 1777 byl jmenován zástupcem vojenského velitele státní mi-

²⁸ David B. Quinn, *Set Fair for Roanoke Voyages and Colonies, 1584–1606*. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1985.

²⁹ Leo Hershkowitz, *Wills of Early New York Jews (1704–1799)*. New York: American Jewish Historical Society, 1967, s. 55–56.

³⁰ *Zenger's New York Weekly Journal*, No. 390, May 25, 1741.

³¹ *The Universal Jewish Encyclopedia*. New York, 1940, Sv. 2, s. 607–608.

³² Samuel Oppenheim, „The Jewish Signers of the Non-Importation Agreement of 1765,“ *Publications of the American Jewish Historical Society*, No. 26 (1918), s. 236–37.

³³ Genealogii Bushovy rodiny najdete in: Malcolm H. Stern, *First American Jewish Families*. New York: KTAV Publishing House, 1978, s. 28.

lice, na podzim téhož roku byl však vážně raněn, v důsledku čehož musel opustit aktivní službu. Odešel z armády v hodnosti podplukovníka, nejvyšší to šarže dosažené židem v letech americké revoluce.³⁴

Solomon Bush byl také členem svobodných zednářů a po válce se stal velmistrem tohoto řádu ve státě. Tak jako jiní vojáci a důstojníci aspiroval Bush na povolání ve vládě místo prozaického obchodování. Tak v r. 1790 poslal Kongresu žádost o vedoucí místo ve státní finanční správě. V r. 1784 se ucházel o místo zdravotního dozorce státu Pensylvánie a v r. 1793 se obrátil přímo na prezidenta George Washingtona stran zaměstnání ve filadelfské kanceláři námořnictva. Všechny tyto kroky byly neúspěšné. Posléze mu Benjamin Franklin, jako předseda pensylvánské rady, přiznal penzi, což svědčí o hodnotě Bushova přínosu válečnému úsilí.

Pravnuk Mathiase Bushe **Jonas Altamont Phillips** (1806–1866)³⁵ byl úspěšný filadelfský advokát. Jeho syn **Henry Phillips** (1838–1895)³⁶ byl opět znám jako numizmatik, filolog a překladatel. Jiný pravnuk Mathiase Bushe **Henry Myer Phillips** (1811–1884) byl zvolen do dolní poslanecké sněmovny (House of Representatives) v zastoupení Filadelfie v 35. americkém Kongresu.

Rodina Phillipsů – a pak tu byla druhá židovská rodina se jménem Phillips, která nebyla se shora zmíněnými Phillipsovými vůbec příbuzná, ale také pocházela z Čech a také žila v té době ve Filadelfii. Předek této rodiny **Jonáš Phillips** (?–1794), syn Phinease Phillipse, emigroval z Čech do Londýna v polovině 18. století. Několik členů jeho rodiny se pak odstěhovalo do Ameriky.³⁷

Jeden z jeho potomků **Isaac Phillips** (1794–1851), který přijel do Ameriky v r. 1800 jako člen firmy R. I. Phillips, vynikl na filadelfské obchodní scéně. Jeho firma byla první představitelkou domů Rotschild. Syn Isaaca **Barnet Phillips** (1826–1905), spoluzakladatel American Jewish Historical Society, se proslavil jako vědec, voják a žurnalista. V r. 1872 vstoupil do redakce *New York Times*. Před svou smrtí byl vedoucím oddělení literární kritiky.³⁸

Rodinní příslušníci, kteří zůstali v Anglii, se přiznili do horních vrstev britské aristokracie. Mezi jejich potomky stojí za zmínku aspoň jeden: **sir Benjamin Samuel Phillips** (1811–1889), který byl zvolen starostou (Lord Mayor) Londýna v r. 1865.³⁹

Bratři Gratzovi – málokdo měl větší vliv na rozmach obchodního života Ameriky 18. století než bratři **Bernard** (1734–1801) a **Michael** (1735–1811) Gratzovi. Tito rodáci z Langendorfu v Horním Slezsku se odstěhovali v útlém věku do Londýna a v r. 1754 jeden z nich a v r. 1759 ten druhý přijeli do Ameriky a usadili se ve Filadelfii. V letech, kdy se bratři Gratzovi narodili, bylo Slezsko integrální částí zemí Koruny české, je tedy na místě, aby byli pojeti do této studie. Stojí jistě za zmínku, že jejich děd rabín Jonathan Block (zemřel v r. 1722) žil v mládí v Praze, odkud se v r. 1664 přestěhoval do Langendorfu.⁴⁰

³⁴ Henry Samuel Morais, *The Jews of Philadelphia*. Philadelphia: The Levy type Co., 1894, s. 455–57; Harry Simonhoff, „Colonel Solomon Bush,“ in: *Jewish Notables in America 1776–1365*. New York Greenberg Publisher, 1956, s. 79–82; Samuel Reznick, *Unrecognized Patriots: The Jews in the American Revolution*. Westport, CT: Greenwood Press, 1975, s. 25–27, 171–72.

³⁵ Morais, op. cit., s. 401–402.

³⁶ *Dictionary of American Biography*. New York: Charles Scribner's Sons, 1934, sv. 14, s. 541–542.

³⁷ Genealogii Phillipsovy rodiny najdete in: Malcolm H. Stern, *First American Jewish Families*, op. cit., s. 245.

³⁸ *Universal Jewish Encyclopedia*, sv. 8, s. 490–91; Isidor Levi, „Barnet Phillips,“ *Publications of the American Jewish Historical Society* 6 (1907), s. 195–197.

³⁹ *Universal Jewish Encyclopedia*, sv. 8, s. 491; sir Bernard Burke, „Faudel-Phillips,“ in: *Burke's Genealogical and Heraldic History of the Peerage. Baronetage and Knighthood*. London: Shaw Publishing Co., 1938, s. 1967–1968.

⁴⁰ W. W. Byars, B. and M. Gratz, *Merchants in Philadelphia*. Jefferson City, 1916; *Dictionary of American Biography*, op. cit., sv. 7, s. 504–506; *Universal Jewish Encyclopedia*, sv. 5, s. 85–87.

Bratry Gratzovy je možno charakterizovat jako zakladatele, obchodníky a pionýry, kteří otevřeli jak obchodu, tak exploraci rozsáhlé oblasti. Specializovali se na obchod s kožešinami; rozvinuli své obchodní cesty z města Lancaster na hranici státu Pensylvánie až k řece Ohio, kde dnes stojí město Pittsburgh. Odtud pluly jejich parníky na území indiánů, do prostoru dnešních států Západní Virginie, Ohio a Kentucky a pak dál, do teritorií dnešních států Illinois a Indiana.

Bratři Gratzovi byli jedni z těch, kteří podepsali *Non-Importation* rezoluci, odhlasovanou 2. října 1765 obchodníky ve Filadelfii jako protest proti tzv. *Stamp Act* bojkotem britského zboží. Když pak došlo k definitivnímu odtržení kolonií od Anglie, dali se bratři Gratzovi na stranu revolucionářů. Bernard složil přísahu věrnosti Pensylvánii a Spojeným státům jako nezávislé zemi 5. listopadu 1777. Michael Gratz se během revoluce přemístil do Virginie, jíž složil přísahu v r. 1783.

Bernard byl první registrovaný či prezident kongregace Mikveh Israel, třetí to židovské kongregace ve Spojených státech. V červnu 1782 položil základní kámen k první budově synagogy ve Filadelfii. Jeho dcera Rachel se vdala za Salomona Ettinga z Baltimoru; Salomon Etting byl první žid, jemuž byla svěřena úřední funkce ve státě Maryland.

Michael Gratz měl velkou rodinu. Patřila do ní **Rebecca Gratz** (1781–1869), známá svou dobročinností. S její pomocí byla v r. 1815 založena Philadelphia Orphan Society (Společnost pro sirotky) a Rebecca byla pak 40 let sekretářkou této společnosti bdící nad sirotky. V r. 1838 založila Hebrew Sunday School Society (Hebrejská nedělní školní společnost), první instituci tohoto druhu v USA, a vykonávala funkci její předsedkyně až do r. 1864. V knize *Ivanhoe* zvečnil údajně autor Walter Scott lidumilivnou paní Gratz v postavě Rebeccky.

Rodiny podnik Gratzů přešel pak do rukou synů Michaela Gratz: **Simona** (1773–1839) a **Hymana** (1776–1837). Hyman byl ten úspěšnější. Vedle obchodu, který vedl se svým bratrem Simonem, se podílel na velkých obchodních podnicích. V r. 1817 se stal ředitelem Pennsylvania Company for Insurance on Lives and Granting Annuities (Pensylvánská společnost pro životní pojistky a poskytování ročních důchodů), v r. 1837 byl zvolen prezidentem této pojišťovací společnosti a v této funkci zůstal až do smrti. Byl to kultivovaný muž se živým zájmem o umění. Byl jedním z ředitelů a později prezidentem Philadelphia Academy of Fine Arts (Filadelfská akademie výtvarných umění). Taktéž byl aktivní v administraci kongregace Mikveh Israel a v r. 1845 patřil mezi vedoucí činitele při organizování první Židovské vydavatelské společnosti (Jewish Publication Society) v Americe. Krátce před svou smrtí zřídil fond na založení a provoz vysoké školy pro židovské studenty žijící v oblasti Filadelfie, což vedlo k založení známé **Gratz College**, první židovské univerzitní školy v Americe.

Josef Karpeles – v letech 1784–1785 žil ve Filadelfii také Josef Karpeles, syn Wolfa Karpelese z Prahy. Přijel do Ameriky kolem let 1783/84 a podle zachované korespondence byl angažován slavným financérem americké revoluce Haymem Salomonem (1740–1785), aby ho zastupoval v právní záležitosti stran odkazu 800 dukátů. Obě strany byly vyzvány, aby každá složila částku ve výši 4000 dukátů jako záruku, že přijmou soudní rozhodnutí. Karpeles zřejmě požíval naprosté důvěry v právním světě své doby.⁴¹

Dynastie rodiny Blocků – na přelomu 18. a 19. století se v Americe usadila celá řada členů rodiny Block (původně Bloch) ze Švihova v Čechách.⁴² Byl to první případ emigrace celé židovské rodiny z Čech. Rodina byla tak veliká,⁴³ že byla považována za nejpočetnější židovskou rodinnou jednotku, která se usadila v oblasti na západ od řeky Mississippi.⁴⁴

⁴¹ Hyman B. Grinstein, „A Haym Salomon Letter to Rabbi David Tevele Schiff, London, 1784,“ *Publications of the American Jewish Historical Society*, No. 34 (1937), s. 107–116.

⁴² Kisch, op. cit., s. 22.

⁴³ Částečnou genealogii Blockovy rodiny najdete in: Stern, op. cit., s. 25.

⁴⁴ Isidor Bush, „The Jews in St. Louis,“ *Bull. Missouri Historical Society*, sv. 8 (1951), s. 60–70.

První z rodiny Blocků, který přijel do Ameriky, byl **Jacob Block** (ca 1765–1835). Žil přechodně v Baltimoru ve státě Maryland, pak ve Williamsburgu ve státě Virginia a nakonec se usadil v nedalekém Richmondu. V Baltimoru měl krám s potravinami a v Richmondu vedl obchod. Byl velmi činný v židovské obci; před svou smrtí v r. 1835 byl předsedou Beth Shalome, jediné to židovské kongregace v Richmondu.⁴⁵ Jeho syn **Eleazer Block** (1797–1886) ukončil studia na University William and Mary, načež se přenesl do státu Missouri, kde se stal právníkem – prvním židovským právníkem v St. Louis.⁴⁶

V letech, kdy Jacob Block žil v Baltimoru, Williamsburgu a v Richmondu, dlel v těchto městech také jeho blízký příbuzný **Simon Block**. Jeho jméno je uvedeno na baltimorské listině maloobchodníků, jimž byla v r. 1797 udělena licence, objevuje se opět mezi signatáři jedné petice v Richmondu a v r. 1810 je uveden v soudních záznamech ve Williamsburgu. Později se přestěhoval do státu Missouri a nakonec do Cincinnati ve státě Ohio, kde zemřel. Tamní židovská kongregace těžce nesla ztrátu „tohoto křehkého ušlechtilého muže, nejstaršího mezi námi, jehož jsme právem považovali za otce kongregace“.

Pak tu byl ještě jeden **Simon Block, zvaný mladší**, na rozdíl od starého Simona. Bydlel v Richmondu, ale pak přesídlil po stopách svého jmenovce do státu Missouri a otevřel si obchod v Cape Girardeau. Zemřel předčasně, a tak v r. 1826 soud ustanovil jeho deseti nezletilým dětem Eleazera Blocka (asi bratra zemřelého) za poručníka.

Eleazerův strýc kapitán **Abraham Block** (1780–1857) je považován za jednoho z raných pionýrů státu Arkansas. Úmrtní oznámení praví: „Kapitán Block se narodil v Čechách, vystěhoval se do Ameriky před více než 55 roky, oženil se ve Virginii a v r. 1823 přesídlil do státu Arkansas, kde byl jedním z pionýrů v oblasti Upper Red River, což tehdy byla ještě divočina. Usadil se ve vsi Washington, kde setrval, milován a ctěn všemi, kdo ho poznali. A znal ho skoro celý obchodní svět v New Orleans, plantážníci na řece Red River a v jižní části Arkansasu. Odpočívá v pokoji, podle svého přání mezi svými, na portugalském hřbitově Metarie.“⁴⁷

Eleazer Block měl sestru **Louisu**, která se provdala za Abrahama Jonase, osobního přítele Abrahama Lincolna, s nímž se Jonas seznámil prostřednictvím politické strany Whig. Jonas byl obchodník, právník, zákonodárce a navíc ještě poštmistr v Quincy ve státě Illinois. Po jeho smrti v r. 1864 byla na osiřelé místo poštmistra dosazena prezidentem Abrahamem Lincolnem vdova Louisa.⁴⁸

Závěr

Z této kratičké mozaiky jednotlivých portrétů vyzařují určité rysy, společné většině židovských přistěhovalců z tohoto prostoru: všichni měli zásobu energie, podnikavosti a nápaditosti, jak muži, tak ženy. Jejich přínos Americe je pozoruhodný.

⁴⁵ Ira Rosenwaike, „The Jews of Baltimore to 1810,“ *American Jewish Historical Quarterly* 64 (1975), s. 291–320; Herbert T. Ezekiel and Gaston Lichtenstein, *The History of the Jews of Richmond from 1769–1917*. Richmond: Herbert T. Ezekiel, 1917.

⁴⁶ Ira Rosenwaike, „Eleazer Block – His Family and Career,“ *American Jewish Archives* 31, No. 2 (November 1979), s. 142–149.

⁴⁷ Kisch, op. cit., s. 22, 294–295.

⁴⁸ *Biographical and Historical Memoirs of Louisiana*. Chicago: The Goodspeed Publishing Co., 1892, sv. 1, s. 495–498; U. S. Congress, *Biographical Directory of the American Congress 1774–1971*. Washington, DC: U. S. Government Printing Office, 1971, s. 1201.

První Slováci v Americe

Pokud by byl jeho slovenský původ prokazatelný, pak by byl **Stephen Parmenius** (zemřel 1583) první Slovák, který vkročil na americký břeh. Parmenius, vrstevník a přítel Richarda Hakluyta, se v r. 1583 zúčastnil v roli historika výzkumné výpravy na Newfoundland, již organizoval sir Humphrey Gilbert. Parmenius se z této výpravy nevrátil, 2. srpna se na zpáteční cestě do Anglie loď *Delight* za divoké bouře potopila u jižního cípu poloostrova Nova Scotia (Nové Skotsko) a mezi téměř 100 obětmi zahynul též Parmenius.⁴⁹

Etnický původ Parmenia je ale sporný: Slováci tvrdí, že je to Slovák,⁵⁰ Maďari, že je Maďar.⁵¹ Nedávno uveřejněné životopisy udávají, že Parmenius (původně Istvan Palzsos) se narodil křesťanským rodičům v tureckém zajetí v pašalíku maďarského města Buda po r. 1541.⁵² Ve slovenské populární literatuře je mu přisuzován slovenský původ a slovenské jméno Štítnický, avšak toto nebylo nikdy prokázáno.

V této souvislosti stojí za zmínku, že jistí George Mata a John Bogdan, oba údajně slovenského původu, doprovázeli výpravu kapitána Johna Smitha na jeho historické cestě do Jamestownu ve Virginii, v r. 1608, kam dospěli dvanáct let před přistáním lodi *Mayflower*. Tato senzační zpráva byla dokonce v úředním listě *Congressional Record*,⁵³ v níž byl uveden pramen, o němž se opírala. Pak tato informace proběhla v různých verzích řadou etnických publikací. Abych si toto tvrzení ověřil, spojil jsem se jak v Americe, tak na Slovensku s předními historiky, specialisty v oboru historie imigrace Slováků do USA. Žádný nemohl doložit, že zmíněné osoby byli Slováci. Ukázalo se, že jména Mata a Bogdan se poprvé objevila v článku „The Poles among us“, z něhož vyplývalo, že šlo o imigranty Poláky.⁵⁴ O těchto dvou a o dalších třech Polácích, jichž jména byla Michael Lowicki, Zbigniew Stefanski a Stanislaw Sadiowski, se zmiňuje ve svém spise Arthur L. Waldo,⁵⁵ kde udává, že to byli čistokrevní Poláci, dokonce uvádí jména obcí, z nichž pocházeli. Ale tím to zcela ještě neskončilo. Zavadil jsem o článek napsaný Philipem L. Barbourem, na slovo vzatým odborníkem v oblasti amerických dějin.⁵⁶ V tomto článku líčí Barbour nesnáze, s nimiž se setkal při průzkumu materiálu, a dochází k závěru, že identitu tzv. Poláků, které v r. 1608 přivezl kapitán Smith do osady Jamestown, nelze prokázat.

První Slovák, jehož příjezd do Ameriky je doložen, byl **Isaac Ferdinand Šarosy**.⁵⁷ Výchovan na protestantského kazatele přišel Šarosy do Pensylvánie v r. 1695, aby se zapojil do práce kolonie, kterou vedl Francis Daniel Pastorius (1641–1720) v obci Germanopolia, později přejmenované na Germantown.

⁴⁹ Konstantín Čulen, *Dejiny Slovákov v Amerike*. Bratislava: Slovenská liga, 1942, sv. 1, s. 23–24; M. Martina Tybor, „The Slovak Presence in America up to 1890,“ in: *Slovaks in America*. A Bicentennial Study. Middletown, PA: The Slovak League of America, 1978, s. 3–22 (viz s. 3–4); David Beers Quinn, „Parmenius, Stephanus,“ *Dictionary of Canadian Biography*. Toronto: University of Toronto Press, 1967, sv. 1, s. 531.

⁵⁰ Konstantín Čulen, op. cit., sv. 1, s. 23–24; M. Martina Tybor, op. cit., s. 3–4.

⁵¹ Eugene Pivany, *Hungarian-American Historical Connections*. Budapest: Royal Hungarian University Press, 1927, s. 9–211.

⁵² David B. Quinn, op. cit.

⁵³ *Congressional Record*, 5. července 1956.

⁵⁴ Albert Meisel, „The Poles among Us,“ *Reader's Digest*, červen 1955.

⁵⁵ Arthur L. Waldo, *First Poles in America 1608–1958*. In commemoration of their landing at Jamestown October 1, 1608, Pittsburgh: Polish Falcons of America, 1957.

⁵⁶ Philip L. Barbour, „The Identity of the First Poles in America,“ *William & Mary Quarterly*, sv. 21 (January 1964), s. 77–92.

⁵⁷ Albert Cook Myers, ed., *Narratives of Early Pennsylvania, West New Jersey and Delaware (1630–1707)*. New York: Charles Scribner's Sons, 1912, s. 432; viz též M. Martina Tybor, op. cit., s. 4–5.

Podle Pastoriových slov⁵⁸ si Šarosy nemohl zvyknout na primitivní život v kolonii a nechtěl sloužit bezplatně. Znechucen odešel z Pensylvánie do Marylandu, odkud se chtěl vrátit do Evropy. Zda se skutečně vrátil, či zůstal v Americe, není známo.

Jiný Slovák, který se v 18. století dostal do Ameriky, byl dobrodruh jménem **Andrej Jelík** (ca 1730–1833). Aby se vyhnul vojenské službě a po řadě příhod a nehod, včetně ztroskotání, Jelík přistál v Anglii a odtud přijel na holandské lodi do Ameriky. Zdržel se ale krátce a na téže lodi, tentokrát jako člen posádky, se opět vrátil do Evropy. Jelíkův život byl protkán dobrodružstvím. Jednou ho chytli piráti, pak padl do rukou tureckého otrokáře a také narazil na lidožrouty, to vše popsal podrobně ve svém životopise.⁵⁹

Jiný dobrodruh slovenského původu, jehož jméno se váže s Amerikou, byl hrabě **Móric Beňovský** (1746–1786), rodák z Vrbové v okrese Trnava. Byl to žoldněř a světoběžník, jehož rozmanité příhody jsou popsány ve dvou svazcích jeho memoárů, uložených v Britském muzeu. Jedním z jeho pamětihodných kousků byl zábor francouzské kolonie Madagaskaru, kde se s úspěchem prohlásil za krále ostrova. V r. 1782 se Beňovský objevil ve Filadelfii s písemným doporučením Benjamina Franklina, v němž nabízel prostřednictvím generála Barona von Steubena Washingtonovi svou krev, svůj um a svou odvahu ve službách Ameriky, jejímž občanem touží se stát. Jeho nabídka byla s díky zamítnuta. Ale Beňovský se nedal odstrašit. Za necelý měsíc předložil prostřednictvím francouzského diplomatického zástupce v Americe generálu Washingtonovi plán, podle něhož hodlal zverbovat v Německu a přivést do Ameriky vojenský útvar, skládající se ze tří legionů jezdeckta, pěchoty, grenadýrů, střelců a dělostřelců, v celkovém počtu 3383 mužů, aby stanuli pod americkým velením a složili slib věrnosti a oddanosti. Dále, že opatří výstroj a výzbroj a zařídí přepravu do Ameriky, to vše za okrouhlou sumu 518 000 liber. Tato nabídka byla předložena Kongresu, který ji na doporučení příslušného výboru odmítl.⁶⁰

Beňovský přijel do Ameriky opět v r. 1784. Dva obchodníci v Baltimoru mu opatřili 500tunovou loď *Intrepid*, na níž podnikl druhou výpravu na Madagaskar, a tam byl zabit. Mladší bratr Beňovského jménem Francis, který sloužil v hodnosti poručíka u Lauzunových hulánů, zemřel v Americe v r. 1789.

Podle slovenských etnických publikací⁶¹ první přistěhovalc slovenského původu, který se usadil v Americe natrvalo, byl major **John L. Polerecký**, který přijel z Francie, aby bojoval ve Washingtonově armádě ve válce za nezávislost. Zde je nutná oprava. Polerecký nebyl první Slovák-kolonista.

Ve svém výzkumu jsem se totiž setkal se jménem muže pocházejícího z Bratislavy, který žil v moravské kolonii v pensylvánském Bethlehemu v polovině 18. století. Jmenoval se **Anton Schmidt** (1725–1793), povoláním byl klempíř, který emigroval do Ameriky spolu s rodiči, k uspokojení svědomí, a přišel do osady Bethlehem v r. 1748. Byl stoupencem obnovené *Unitas Fratrum* – je pohřben s ostatními moravskými bratry na starém moravském hřbitově v Bethlehemu⁶² a také byl uveden v seznamu členů Moravské církve.⁶³ Jinak je o něm známo málo. Byl dvakrát ženat: první manželka byla Catherine

⁵⁸ Pastorius neměl zřejmě o Šarosovi dobré mínění, jak patrně z jednoho jeho listu: „Tento Maďar, který si říká Isaak Ferdinand Saroschi a který žil u pana Schumberga jako vychovatel, se potloukal v těchto končinách přes dva roky, přesídlil do Marylandu s tím, že zase odpluje do Evropy. Bude-li se o kolonii špatně vyjadřovat, pak jeho slova není radno brát vážně, neboť nikde neměl trvalé obydlí, ale jen se toulal se a pobíral almužny a dary, které si odnášel, aniž kdy projevil sklon k roli apoštolského kazatele bez platu a odměny, což je v rozporu s božím posláním.“

⁵⁹ M. Martina Tybor, op. cit., s. 4–5; Konstantín Čulen, op. cit., s. 24–25.

⁶⁰ Konstantín Čulen, op. cit., s. 24, 26; M. Martina Tybor, op. cit., s. 7–8.; „Beňovský, Móric,“ *Slovenský biografický slovník*. Martin Matica slovenská, 1986, sv. 1, s. 220–21.

⁶¹ M. Martina Tybor, op. cit., s. 5–7.

⁶² Augustus Schultze, „The Old Moravian Cemetery of Bethlehem, PA, 1742–1897,“ *Transaction of the Moravian Historical Society*, sv. 5, 1879, s. 97–294.

⁶³ Rev. Abraham Reincke, „A Register of Members of the Moravian Church... With historical Annotations by W. R. Reichel, Nazareth, 1873,“ *Transactions of the Moravian Historical Society* 1 (1876), s. 283–426 (viz s. 363–364).

Riedt (1747), s nímž měl 5 dětí, druhá byla židovka Beata Ysselstein, která mu povila šest dětí. Zmiňuje se o něm několikrát Levering ve své knize *History of Bethlehem*,⁶⁴ kde píše o Schmidtově misionářské činnosti mezi indiány, kteří mu dali indiánské jméno „Rachwistoni“, o tom, jak se vydal z Bethlehemu do Shamokin, aby zachránil přítele-misionáře z indiánského zajetí, a také, že mu bylo svěřeno pohřbit mrtvé u Mahoningu.

Jméno Anton Schmidt se také objevilo na stvrzenkách za výdaje, které byly předloženy kontinentálnímu Kongresu jménem Johna Bonn Vardena z Filadelfie dne 23. října 1779. Tři dny na to byla v Kongresu čtena petice a ta pak byla odevzdána finanční správě, která ji 6. listopadu postoupila účetní komoře s doporučením účty proplatit. Je však možné, že tentokrát už šlo o syna Antona Schmidta, který měl totéž jméno a žil v letech 1749 až 1843.

Nejslavnější mezi ranými kolonisty slovenského původu byl bezesporu **John L. Polerecký**,⁶⁵ o němž už byla zmínka. Polerecký sloužil v hodnosti majora u Lauzunových hulánů. Jeho děd major Matthias Polerecký (1662–1709), z obce Mosovcie v okrese Turiec na Slovensku, padl v maďarské válce o nezávislost.⁶⁶ John se narodil ve Francii, tam byl vychován a do Ameriky přijel s francouzským vojskem bojovat v americké revoluční válce. Když válka skončila, rozhodl se, že zůstane v Americe, a usadil se v osadě Dresden ve státě Maine, kde také mnoho let pracoval jako městský písař.⁶⁷

Na počátku 19. století přijel do Ameriky jistý **Moritz Fürst** (1782–1841), rodák z Pezinoku nedaleko Bratislavy. Vyučil se v ražení matric, v r. 1807 byl ve službách amerického konzula v italském Livornu, načež přijel do Ameriky, kde pracoval jako rytec. V r. 1808 se usadil ve Filadelfii a tam provozoval své řemeslo. Pak působil v místní vládní mincovně a postupem času se vypracoval na jednoho z předních amerických medailistů. Mincovna dosud vydávala 33 jeho portrétů, včetně jeho neznámějších, což jsou hrdinové války z r. 1812. Z Fürstových rukou vyšly též oficiální podobizny prezidentů Jamese Monroea, Johna Quincy Adamse, Andrewa Jacksona a Martina Van Burena.⁶⁸

Osudy našich osmačtyřicátníků v Americe

Na přelomu čtyřicátých a padesátých let devatenáctého století začíná hromadné vystěhovávání z Českých zemí do Ameriky. Valná většina emigrantů odcházela do ciziny za chlebem, z důvodu nezaměstnanosti a vzhledem k stále se zhoršující ekonomické situaci v rakouském mocnářství. Jen nepatrnou část tvořili jednotlivci, kteří museli opustit vlast z politických důvodů pro svoji účast na nezdařené revoluci r. 1848.⁶⁹ Tyto osoby byly zpravidla označovány za osmačtyřicátníky.

⁶⁴ Joseph Mortimer Levering, *History of Bethlehem*. Bethlehem: Times Publishing Co., 1903.

⁶⁵ George J. Krajsa, „Major L. Polerecký. An Officer of Slovak Heritage in the American Revolution,“ *Jednota Annual Furdek* 18 (1979), s. 221–31.

⁶⁶ Jozef G. Cincík, „O pôvode a rode Majora Jána Polereckého (1748–1830),“ *Literárny almanach Slováka v Amerike*, 1958, s. 31–56.

⁶⁷ Charles Edwin Allen, *History of Dresden...*, Maine. Augusta, Maine: Kennebec Journal Print shop, 1931, s. 441–447.

⁶⁸ *Who's Was Who in America. Historical Volume 1607–1896*. Chicago: A. N. Marquis Co., 1963, s. 194.

⁶⁹ Ačkoliv o revolučním roce 1848 existuje dost literatury, o českých osmačtyřicátnících, kteří odešli do Ameriky, nebylo mnoho napsáno. Zájemcům o toto téma doporučujeme následující publikace: Josephine Goldmark, *Pilgrims of 48: One Man's Part in the Austrian Revolution of 1848 and Family Migration to America*. New Haven, CT: Yale University Press, 1936; Adolph E. Zucker, *The Forty-Eighters: Political Refugees of the German Revolution of 1848*. New York: Columbia University Press, 1950; Josef Polišínský, „Revoluční intermezzo,“ in: *Úvod do studia dějin vystěhovalectví do Ameriky. II. Češi a Amerika*. Praha: Univerzita Karlova, 1996, s. 23–28; Zdeněk Šolle, „Czech Political Refugees in the United States during the Nineteenth Century,“ *Nebraska History* 74, No. 3 & 4 (Fall/Winter

Jeden z prvních byl **Josef Lewi** (1820–1897), narozený v Radnici v Čechách, patřící k úzkému kruhu intelektuálů, kteří inspirovali revoluci. Když viděl, že se revoluce nemůže zdařit, nepočkal na porážku ve Vídni a emigroval do Ameriky. Usadil se v Albany, hlavním městě státu New York, a stal se tam jedním z nejpopulárnějších lékařů. Zastával funkci předsedy Okresní lékařské společnosti a kromě toho byl hlavním dozorcím Lékařské společnosti státu New York. Za občanské války sloužil jako odvodní vyšetřující lékař.⁷⁰

Pražský rodák **James Taussig** (1827–1916) opustil r. 1848 pražskou univerzitu a připojil se k studentským revolučním jednotkám. Sloužil v nich nepřetržitě po celou dobu obléhání až do obsazení Prahy rakouskými vojsky. Musel prchnout, emigroval téhož roku do Spojených států a usadil se v St. Louis. Zde vystudoval práva a r. 1851 obdržel licenci k právnické praxi.⁷¹

Mezi největší české osmačtyřicátníky jistě patřil **Vojta Náprstek** (1826–1894), který zaujímá přední místo v kulturním životě doby znovuzrození českého národa. R. 1840 se odebral na studia do Vídně, kde rozvinul i činnost politickou, zvláště v Jednotě česko-moravsko-slezské. Dne 13. března 1848 pronesl u Stavovského domu k lidu řeč o rovnoprávnosti všech národností v rakouské říši, jež byla hlučně aklamována. V Jednotě již tehdy též řečnil o emancipaci žen a této otázce věnoval potom pozornost po celý život. Ihned po říjnové revoluci se rozhodl k cestě do Ameriky, protože na něho byl vydán zatykač. Po krátkém pobytu v New Yorku, kde zorganizoval Českou jednotu, první český spolek v Americe, a odešel do Milwaukee. Zde si otevřel knihkupectví a tiskárnu a brzy začal vydávat v němčině týdeník *Milwaukee Flug-Blätter*, v němž propagoval svoje liberální myšlenky. Z Náprstkovy iniciativy a dle jeho plánu byly v St. Louis v lednu 1860 vydány první české noviny pod názvem *Národní Noviny*. On sám se již r. 1858 vrátil do vlasti a vykonal zde obrovský kus práce na poli kulturním. Jeho pohostinný dům „U Halánků“ se stal oblíbeným střediskem české inteligence a vyhledávaným útočištěm všech Čechů žijících v cizině.⁷²

Podobného ražení, ač s jiným zaměřením, byl pražský rodák **Isidor Bush** (1822–1898), redaktor a vydavatel několika revolučních novin ve Vídni. Ihned po svém příchodu do New Yorku r. 1849 založil židovský týdeník *Israels Herold*, avšak po několika číslech musel vydávání zastavit. Usadil se pak v St. Louis ve státě Missouri, kde se věnoval obchodu. Střídavě byl hokynářem, kupcem a bankéřem, ale nakonec vynikl jako pěstitel vína. Jeho populární *Bushberg Katalog* byl přeložen do mnoha jazyků a těšil se mezinárodnímu zájmu. Bush se politicky velmi angažoval a sehrál důležitou roli při státní ústavní konvenci, kde nekompromisně zastával zájmy Unie a prosazoval emancipaci, demokratické postupy a zrušení otroctví.⁷³

Hans Balatka (1826–1899), narozen v Dolech na Moravě, muzikant z povolání, vstoupil r. 1848 do vídeňské akademické legie a pro svou činnost musel po revoluci následujícího roku uprchnout do Ameriky. S romantickou představou idylického života na venkově napřed koupil farmu ve Wisconsinu, ale po krátkém čase se vrátil k svému povolání. Usadil se v Milwaukee a po těžkých začátcích

1983), s. 142–149; Hans Kudlich, *Die Revolution des Jahres 1848*. Leitmeritz, 1913; Carl Wittke, *Refugees of Revolution: The German Forty-Eighters in America*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1952.

⁷⁰ Bertram Korn, „Jewish 48ers in America,“ *American Jewish Archives*, June 1949, s. 3–10 (viz s. 16).

⁷¹ *Encyclopedia of the History of St. Louis: A Compendium of History*. Edited by William Hyde and Howard Louis Conrad. New York – Louisville – St. Louis: The Southern History Co., 1899, sv. 4, s. 2216; Norbury L. Waymen, *History of St. Louis Neighborhoods*. St. Louis: CDA, 1981.

⁷² Jan Habenicht, *Dějiny Čechův amerických*. St. Louis: Tiskem a nákladem časopisu Hlas, 1910, s. 143–45; Zdeněk Šolle, *Vojta Náprstek a jeho doba*. Praha: Felis, 1994; Josef Polišínský, Úvod do studia dějin vystěhovalectví do Ameriky II. Češi a Amerika, op. cit., s. 23–24.

⁷³ Walter Ehrlich, *Zion in the Valley. The Jewish Community of St. Louis*. Volume 1. 1807–1907. University of Missouri Press. Columbia and London, 1997; *The Reformer and Jewish Times*, 10, No. 51, February 14, 1879, s. 3.

zahájil svou padesátiletou úspěšnou hudební kariéru. R. 1860 přijal nabídku na dirigování Chicagské filharmonické společnosti a o něco později založil v Chicagu vlastní Akademii hudby. Balatka byl též operním pěvcem a skladatelem. Patřil k prvním průkopníkům hudby ve Spojených státech.⁷⁴

Mezi osmačtyřicátníky byl ještě další hudebník **Wilhelm Mayerhoefer** (1814–1880), který emigroval do Ameriky jako politický uprchlík již v r. 1848. Narodil se v Praze a po vystudování práv se stal knihovníkem Královské knihovny v Praze. Jeho celoživotní vášní byla ovšem hudba, což ho později vedlo ke změně povolání. Pro své blízké přátelství s Mendelssohnem byl jmenován profesorem a varhaníkem na konzervatoři v Lipsku. Po vystěhování do New Yorku působil jako varhaník a učitel hudby. R. 1877 přijal místo profesora hudby na konzervatoři v Louisville v Kentucky.

V r. 1849 našel v Americe útočiště též politický uprchlík **Joseph Rudolph** (1825–1917) z Teplic, který se za svého působení ve Vídni přidal k vídeňské akademické legii. Usadil se v Cincinnati v Ohio, kde společně s Hassaurkem založili spolek Verein freier Manner, jehož se stal sekretářem. Po krátkém pobytu v St. Louis a v Dubuque si r. 1855 otevřel zlatnický obchod v Chicagu. Po velkém chicagském ohni, při kterém přišel o veškerý svůj majetek, si tam založil nový obchod s nábytkem.

Oswald Ottendorfer (1826–1900), rodák ze Svitav na Moravě, propagoval jako dvaadvacetiletý student s nadšením svržení reakcionářského režimu v Rakousku. Jako jeden z prvních se přihlásil do studentských legií ve Vídni, bojoval v Šlesvicku-Holštýnsku, pak se připojil k praporu (bataillon) Roberta Bluma, bojoval na barikádách v Drážďanech a zúčastnil se obnovených pokusů o revoluci v Praze. Uprchl do Švýcarska, odkud se po dvou letech dobrodružného života dostal na jaře r. 1850 do New Yorku. Zde našel zaměstnání u novin *Staatszeitung* a časem se stal jejich spoluvydavatelem. Pod Ottenendorferovým vedením se noviny staly nejčtenějším německým deníkem v celé Americe. Byl přívržencem demokratů, avšak r. 1860 rezignoval ze své funkce prezidentského volitele, když demokratická konvence v Charlestonu nominovala na prezidenta Breckenridge. Jeho noviny začaly podporovat zájmy Unie.⁷⁵

R. 1850 přibyl do Ameriky **František Korbel** (1830–1920), rodák z Bechyně. Za pražských bouří r. 1848 byl zatčen a internován v kasárnách, odkud se mu podařilo uprchnout do Saska a odtud do New Yorku. Někjaký čas pracoval jako technik při vyměřování panamské dráhy a pak přijel do New Yorku, kde se pustil do živnosti doutníkářské. Po amnestii se vrátil do Čech, ale brzy ho vidíme s jeho dvěma bratry Antonínem a Josefem na cestě zpět do New Yorku. Později s nimi přesídlil do San Franciska, kde si zřídil továrnu na doutníkové krabice. Současně začal obchodovat s ciderem, který vyvážel na vlastní lodi „Bohemia“. Z výtělu kupoval lesy a vyvážel sekvojové dřevo až do Austrálie, Jižní Ameriky, Evropy a Číny. Půdy vykloučených pralesů využil Korbel k zakládání rozsáhlých vinic. Svým peněžním darem českým krajanům umožnil založení České americké tiskové kanceláře r. 1909.⁷⁶

Franz Joseph Pabisch (1825–1879), rodák ze Slavonic na Moravě, studoval práva ve Vídni. Když vypukla revoluce, přihlásil se do akademické legie a bojoval na barikádách. Přesto mu bylo dovoleno dokončit studia a po přechodu na teologii byl vysvěcen r. 1850 na kněze. Pro neshody se svými představenými se rozhodl r. 1851 emigrovat do USA. Zpočátku působil na malých farách a po dalším studiu v Římě přijal místo profesora církevní historie v semináři Mt. Mary's of the West v Cincinnati v Ohio.⁷⁷

⁷⁴ John Jacob Schlicher, „Hans Balatka and the Milwaukee Musical Society,“ *Wisconsin Magazine of History*, 27, No. 1 (1943–1944).

⁷⁵ James M. Bergquist, „Ottendorfer, Oswald,“ *American National Biography*. New York: Oxford University Press, 1999, sv. 4, s. 842–843.

⁷⁶ Jan Habenicht, *Dějiny Čechův amerických*, op. cit., s. 147–48; Thomas Čapek, *The Čech (Bohemian) Community of New York*. New York: Czechoslovak Section of America's Making, Inc., 1921, s. 66.

⁷⁷ *Biographisches Lexikon zur Geschichte der böhmischen Länder*, sv. 2, No. 2, s. 119; SüdmährenWiki.

Johann Rittig (1829–1885), narozený v Praze, studoval práva a za revoluce byl uvězněn. Podařilo se mu však uprchnout za hranice a r. 1851 zastával místo sekretáře u známého německého liberála Karla Vogta. Rakouská vláda ho odsoudila k smrti *in contumaciam*. Po Napoleonově puči odjel do Ameriky a usadil se v Cincinnati. Zde založil protitrokářské noviny, které měly však jen krátké trvání. Poté se dal na hereckou dráhu a vystupoval na různých místech, např. Cincinnati, Milwaukee, Chicago, St. Louis a Louisville. V období 1857–1861 zastával místo spoluredaktora newyorských novin *Staatszeitung* a poté si založil svůj vlastní newyorský žurnál. R. 1874 se stal redaktorem nedělního vydání *Staatszeitung*.⁷⁸

Poněkud odlišné osobnosti i charakteru byl **Eduard Preiss** (1823–1883), který vystudoval dělostřeleckou školu ve Vídni. Za revoluce bojoval v Kossuthově armádě proti Habsburkům. Uprchl do Turecka, kde přestoupil na mohamedánskou víru. R. 1851 odcestoval do Londýna a odtud do New Yorku. Téhož roku se ocitá v Číně. V Siamu je králem vyzván, aby zreorganizoval dělostřeleckou školu. Poté přeplul do Austrálie, kde zůstal deset let, z toho tři roky strávil primitivním životem domorodce. R. 1863 se podruhé plavil do Spojených států a po krátkém pobytu mezi mormony putoval do Mexika, jež se v té době nalézalo pod žezlem císaře Maxmiliána. Odtud se vrací do San Franciska, kde se shledává s hrabětem Thunem, s nímž se potom vydal na cestu do Jižní Ameriky. Jeho život skončil tragicky. Na texaské prérii byl (při rozvážení Geringerova kalendáře mezi české krajany) úkladně zavražděn.⁷⁹

K nejmladším revolucionářům patřil nepochybně **August Bondi** (1833–1907). Již jako patnáctiletý se zúčastnil různých akcí studentské vídeňské akademické legie v jednotce kapitána Zacha. Po emigraci do Spojených států se velmi brzy přidružil ke skupině abolicionisty Johna Browna, s nimi se zúčastnil mnoha bitek a šarvátek s otrokářskými přívrženci v Kansasu. Barvitě to líčí ve své autobiografii. O studentských letech ve Vídni píše, že byl naplněn nenávistí k duševní a vládní tyranii, horoval pro humanitní ideály a plně sympatizoval se všemi utlačovanými na světě. Nemůže být pochyb o tom, že k Johnu Brownovi ho táhla nejen touha po dobrodružství, ale především jeho zásadní liberální postoj vůči otroctví. Svůj liberalismus si uchoval po celý život.⁸⁰

Jedním z posledních osmačtyřicátníků z Českých zemí, který se vystěhoval do USA, byl **Hans Kudlich** (1823–1917), rodák z Úvalna ve Slezsku. Po vystudování práv ve Vídni byl zvolen do říšského sněmu, kde zastupoval krajní levici. Spolu s českým poslancem dr. Braunerem se zasloužil o zrušení roboty. Účastnil se studentských demonstrací, při nichž málem přišel o život. Uprchl do Falcka a Bádenska, kde se připojil k revolučnímu hnutí. Později odešel do Švýcarska a vystudoval zde medicínu. Když se rakouská vláda domáhala jeho vydání, odjel r. 1854 do Spojených států a otevřel si v Hobokenu v New Jersey lékařskou praxi. Jako člen republikánské strany byl otevřeným odpůrcem otrokářství a ve svých veřejných projevech prohlašoval, že by nebyl proti tomu, kdyby se jeho dcera provdala za černocho, pokud by to byl slušný člověk. Ačkoliv byl jinak demokratického smýšlení, zastával stanovisko protislavanské.⁸¹

⁷⁸ *The Critic*, June 27, 1885, s. 311.

⁷⁹ Josef Polišínský, op. cit., s. 24–25.

⁸⁰ William E. Connelley, *A Standard History of Kansas and Kansans*. Chicago: Lewis Publishing Company, 1918; *Kansas: a Cyclopaedia of State History, Embracing Events, Institutions, Industries, Counties, Cities, Towns, Prominent Persons, etc.* / with a supplementary volume devoted to selected personal history and reminiscence. Chicago: Standard Pub. Co., 1912, Sv. 1, s. 203; *Autobiography of August Bondi (1833–1907)*. Published by his sons and daughters for its preservation. Galesburg, Illinois: Wagoner Printing Company, 1910, s. 87–88, 133.

⁸¹ H. Krommer and P. Reimann, *Hans Kudlich politisches Testament: Aus unveröffentlichten Briefen des Bauernbefreiers* London 1944; Friedrich Prinz, „Hans Kudlich (1823–1917): Versuch einer historisch-politischen Biographie,“ *Veröffentlichungen d. Collegium Carolinum*. Munich, 1962, Sv. 11.

Je záhada, proč osmačtyřicátník **Edward R. Strážnický** (1820–1876) je řazen mezi Maďary, když se narodil na Moravě a má ryze české jméno. Byl to nesmírně vzdělaný člověk, znalec jazykovědy, který absolvoval Vídeňskou univerzitu, jak s doktorátem z medicíny, tak s doktorátem z filozofie. Zúčastnil se revolučních hnutí a byl důstojníkem v maďarské revoluční armádě. Po porážce revolucionářů musil opustit Evropu a jeho majetek byl zabaven. Po krátkém pobytu v Anglii Strážnický emigroval do Spojených států a bez haléře v kapse se ocitl v New Yorku. Časem si našel zaměstnání ve Filadelfii. R. 1859 se stal asistujícím knihovníkem v Astorově odbočce newyorské veřejné knihovny a r. 1872 byl zvolen superintendentem, v kteréžto pozici zůstal až do své smrti. Strážnický byl též sekretářem Americké zeměpisné společnosti.⁸²

Kromě jednotlivců, kteří odešli z Českých zemí kvůli revoluci r. 1848, odešlo též hromadně několik zpříbuzněných rodin Brandeisů a Wehlů, o nichž byla napsána velice zajímavá monografie od jednoho člena rodiny, a to Josefy Goldmark.⁸³

Osmáčtyřicátníci ze Slovenska, o nichž víme, byli převážně židovského vyznání. Patří k nim především **Adolph Huebsch** (1830–1884), rodák z Liptovského Mikuláše. Stěží vyvázl živý za povstání r. 1848, jehož se zúčastnil jako voják a důstojník uherské revoluční armády. Později sloužil jako rabín v Myjavě a v pražské Nové synagoze. R. 1866 přijal nabídku na místo rabína od kongregace Ahabath Hesed v New Yorku, jež sloužila především potřebám českých židů, a zavedl řadu umírněných reforem. Vyznačoval se kazatelským talentem a příkladnou organizací při vyučování náboženství v kongregační škole.⁸⁴

Povstání se dále zúčastnil slovenský rabín **Benjamin Szold** (1829–1902), který za revoluce proto přerušil svoje rabínské povinnosti. R. 1859 byl povolán do Baltimoru, aby se ujal kongregace Oheb Shalom, a sloužil tam více než třicet let. Za občanské války odvážně zastával stanovisko proti otrokářství. Teologicky patřil ke konzervativní větvi judaizmu.⁸⁵ Jeho dcera Henrietta Szoldová byla významnou sociální pracovnící.⁸⁶

Za zmínku též stojí **Filip Korn** (1810–1886), knihkupec a vedoucí antikvariátu v Bratislavě. Za revoluce sloužil v revoluční armádě v hodnosti kapitána. Později utekl přes Turecko do Anglie a pak do Ameriky, kde se pokoušel sehnat podporu pro Kossuthovy revoluční snahy. Po návratu do Evropy žil v Budapešti.

Je příznačné, že takřka všichni osmačtyřicátníci, o nichž zde byla řeč, byli mladí lidé, vesměs studenti, kteří se přidali k revolučnímu hnutí z důvodů ryze idealistických. Po vystěhování do Ameriky, kde převážná většina pak již zůstala, si téměř všichni uchovali svůj idealismus, což se projevovalo v jejich nekompromisním postoji vůči otroctví, v podpoře zájmu Unie a namnoze i v jejich činnosti politické.

⁸² „Straznicky, Edward R.“ in: Appletons' *Cyclopædia of American Biography*, 1900, sv. 5.

⁸³ Josephine Goldmark, *Pilgrims of '48*. New Haven, 1930, viz s. 175–176.

⁸⁴ Adolph Huebsch, Julie Links Huebsch, Isaac Mayer Wise, *Rev. Dr. Adolph Huebsch: Late Rabbi of the Ahawath Chesed Congregation, New York: A Memorial*. New York, 1885, s. 4, Reprinted by Nabu Press, 2010.

⁸⁵ Isidor Blum, *The Jews of Baltimore*. Baltimore, 1910, s. 15; *Jewish Comment*, 10, No. 5.

⁸⁶ *Current Biography*, (1940), s. 785–786; Joan Dash, *Summoned to Jerusalem: The Life of Henrietta Szold*, 1979; *Dictionary of American Biography* 3 (1973), s. 756–758; *Dictionary of Jewish Biography*, 1991, s. 512–514.

Krušné začátky českých usedlíků v Americe

V době hromadného stěhování Čechů do Ameriky v polovině 19. století,⁸⁷ jak píše Tomáš Čapek, první přistěhovalci se zpravidla usazovali v přímořských městech, při jezerech a vodních cestách a později podél železnic. Tak na pobřeží Atlantického oceánu si založili osady v New Yorku, Baltimoru, Bostonu, New Orleans, Galvestonu a na Tichomořském pobřeží v San Francisku.⁸⁸

Při jezeře Michiganském se nejvíce Čechů usadilo v Chicagu, Waukegan, Kenosha, Racine, Caledonia, Milwaukee, Sheboygan, Manitowoc, Kewaunee. Při jezeře Erie se usídlili především v Clevelandu a Detroitu. Při jezeru Winnebago ve Wisconsinu se zastavili u Fond du Lac, Oshkosh, Winnebago a u jezera Superior ve městě Duluth.

Pokud jde o usídlování podél řek, nejstarší české osady byly založeny v St. Louis při v toku Missouri do Mississippi; dále St. Paul, Minneapolis, Prairie du Chien, La Crosse, Dubuque, Clinton, Davenport, Muscatine, Burlington, Keokuk na veletoku Mississippi; Cincinnati na řece Ohio; Omaha na řece Missouri; Cedar Rapids na řece téhož jména; Fort Dodge, Moines a Ottumwa na řece Moines.

Po příchodu do Ameriky každý český přistěhovalc musil čelit celé řadě typických problémů imigrantů, tj. málo peněz, nedostatek hospodářských nástrojů, vzdálený trh, kde mohl něco zpeněžit či vyměnit za svoje plodiny, přičemž neměl nikoho, na koho by se mohl obrátit, než sám na sebe.⁸⁹

Když se český zemědělec usadil v prérijním bezlesém státě, jako byla Nebraska, vykopal si „drnák“, když však skončil ve Wisconsinu, kde je hojnost lesů, postavil si boudu z neotesaných klád, jimž se všeobecně říkalo srub („log-cabin“). Podle F. J. Sadílka „takový drnák nestál mnoho, jen trochu práce. Naoraly se drny, pokud možno stejné tloušťky, a z těch se stavěly zdi. Ve zdích se nechaly malé otvory na okénka, ta se zalepila místo skla třebaš namaštěným papírem, a výřez pro dveře. Krov se sbil z dříví, jež se přivléklo z houštin u řek a potoků, někdy několik mil od místa. Školy i kostely se na začátku stavěly také z drnů. Někteří si jen vykopali díru v břehu a přikryvše doupě stříškou v drnu, tak tam zůstávali. V noci mohl neznámý lehce na takovou stříšku vjet, jak se mně samotnému jednou přihodilo“.⁹⁰

Když v r. 1854 přišel do Davenportu v Iowě starý Josef Pecinovský, následující rok šel se svým synem pěšky do okresu Howard, kam se počali Češi usazovat, a zabral 80 akrů půdy. Musili tam prodělat všechny nesnáze osadníků, kteří se náhle octli na neobdělaném pozemku. „Motykami zkopali jsme kus země na brambořiště a pak jsme se dali do stavby obydlí, co bylo ostatně velmi jednoduché: vykopala se jáma, obložila drnem, udělal se přes ni krov, pokryla se chrastí a pak slaměnými víchy. Dům byl hotov. Spalo se na trávě v pelechu.“ Když si pořídili to nejnnutnější, šli dva synové sloužit, aby vydělali nějaký groš, jehož bylo třeba jako soli, a pomalu se počalo dařit líp.⁹¹

O tom, jak vypadaly začátky v osadě New Prague v Minnesotě, píše Jan Habenicht: „Pomysleme sobě, že bychom sami žili ve vysokém hustém lese, chudí, s málo nebo žádným nádobím, s málo nebo žádnými zásobami potravin, v lese, kde jen divoká zvěř má doupata, hlavně krvelační vlci, a kde divoch indián, byť i nekrvelačný, přece bělochům valně nepřející čas od času se ukáže. Pomysleme sobě, že za takových okolností tomu pralesu svými krvavými mozoly měli bychom odervati téměř každou píď orné a živné půdy: pak máme v myšlenkách obraz našich prvních osadníků. Tentokrát nebylo tam

⁸⁷ Na toto téma existují svědecké výpovědi českých osadníků v Americe, které byly pravidelně otiskovány v *Národním kalendáři Amerikán*.

⁸⁸ Tomáš Čapek, *Naše Amerika*. Praha: Nákladem Národní rady československé v Praze, 1926.

⁸⁹ A. E. Benesh, *Národní kalendář Amerikán*, 47 (1924), s. 288–299.

⁹⁰ F. J. Sadílek, *Z mých vzpomínek na první doby ve Wilber*. Omaha: Národní tiskárna, 1914.

⁹¹ Josef Pecinovský, „Ze zkušenosti starých osadníků českých v Americe“, *Národní kalendář Amerikán*, 14 (1891), s. 192–94.

železnic, cesty byly špatně, neupravené, a chtěl-li někdo v třesuté sibiřské zimě pro hrstku mouky do mlýna nebo pro trochu kávy nebo cukru do krámu, byl nucen zapřáhnout svých pár volů do primitivních saní a nastoupit cestu do nejbližších vesniček. Cesta trvala mnohdy až tři dny.⁹²

Když se Josef Klíma usadil v okolí Prairie Du Chien ve Wisconsinu, tehdy tam byla úplná pustina. K výživě neměl nic než své ruce, odvahu a vytrvalost. Členové rodiny zapřáhli se jako tažný dobytek a vláčeli těžké klády k místu, kde si stavěli srub. Dlouho žila rodina nuzně o kukuřičném chlebě a kávě z pražené kukuřice, a i této potraviny nebylo dost. Usilovnou námahou a příkladnou šetrností ušetřil si Klíma tolik, že si mohl koupit spřežení volů, vůz a pluh. Potom už šlo pole snáze obdělávat než dříve, kdy k tomu nebylo jiného nástroje než motyka.⁹³

Rolníci, kteří se usazovali v Caledonii ve Wisconsinu, měli obzvláště těžké začátky. Toho času nebyla ještě prosekána lesem cesta do Racine, a tak každý cestující potřeboval s sebou sekeru. Aby mohli přejet potoky, musili přes ně klást klády a větve. Močály a bahna vysušovali tím, že do nich házeli polena, větve a roští. Zpočátku každý sekal a pálil stromy v zimě a na jaře pak okopával půdu mezi pařezy a sázel do ní brambory a kukuřici. Na jaře, dokud byl ještě mráz, vařil každý z javoru melasu, kterou si sladil kávu, připravenou z cikorky, smíchané s nějakým upraženým obilním zrním. Jelení maso nakládali do dutých pařezů, poněvadž neměli ani škopku, ani sudu. Svornost a upřímná láska panovaly mezi prvními osadníky. Poslední sousto by si soused rozdělil se sousedem a ošiditi druh druhá, to nikoho ani nenapadlo.⁹⁴

Když Vojta Mašek přijel do Racine r. 1861, čeští usedlíci pracovali na pile ve městě a v zimě se živili „kladačením“. Kdo nepracoval na pile, dělal šindel. Málokdo měl potah. Stavení si sbili z povalu, vymítali nějaký akr lesa a tu sázeli řepu a brambory. Když měli dobytek, tak to byla obyčejně jedna kráva či tele. Krásné javory, třešně a břízy káceli a pálili, aby získali ornou půdu. Pařezy nechali trčet v zemi, až kořeny ztrouchnivěly, a pak mezi pařezy seli.⁹⁵

Příznačná k těžkým začátkům českých usedlíků byla též situace v Texasu. Za krutých a nelidských podmínek si budovali svoje nová obydlí, dřevěné chatrče z pokácených stromů, podlahy si vytvářeli z udusané hlíny, uprostřed jedné místnosti ohniště, kde se vařilo. Svoje políčka si pracně budovali, ale neměli dostatek zemědělského náradí, které se zhotovovalo mnohdy primitivním způsobem ze dřeva. Snažili se obdělávat ztvrdlou neznámou půdu a přitom musili překonávat různé překážky. Byla to pro ně nová zemědělská technika, a ne každému se podařil přechod od obilnářské techniky k pěstování bavlny. Měli ale také i jiné nesnáze. Mnohdy se musili bránit proti indiánským přepadům, občas musili čelit i přírodním pohromám, které bořily jejich obydlí a oni si je museli znovu budovat. Velkou překážkou byla také jazyková bariéra.

Ve městech byla situace zcela jiná. Zatímco na Západě mohli dělníci a řemeslníci budovat domky, na které dostali od stavebního spolku splátkový „mortgage“, byli Newyorčané nuceni bydlet v nehostinných činžácích (tenements) nedaleko doutníkářských dílen, které poskytovaly práci. Domky stavěné v Chicagu a v Clevelandu byly od počátku ze dřeva a bylo lze je postavit za pár stovek dolarů. Ovšem majitelé na sebe uvázali jeho splácení „mortgage“ stavebnímu spolku, což je donutilo si odříct jakoukoliv kulturní potřebu či zábavu. Newyorčané, zůstávající v nájmu, takových svízelných zkušeností neměli.

Američané, jak píše Čapek, se imigrantů štítili a nechtěli je přijímat na nocleh z obavy, že jim do domů nasadí vši a jiný hmyz. Nanejvýš jim dovolili přespat v kůlně nebo ve chlévě. Některé přistěhované rodiny se pro úsporu utábořily v boudách sbitých z odhozeného dříví a plechu na pozemku domněle nemajícím zákonitého majetníka. Takovým vetřelcům se říkalo „skvatéri“ (quatters), od slova

⁹² Jan Habenicht, *Dějiny Čechův amerických*. St. Louis: Tiskem a nákladem časopisu Hlas, 1910, s. 393–394.

⁹³ Josef Klíma, „Ze zkušenosti starých usedlíků v Americe,“ *Kalendář Amerikán*, 14 (1891), s. 195–196.

⁹⁴ Jan Habenicht, *Dějiny Čechův amerických*, op. cit., s. 457.

⁹⁵ Jan Habenicht, *ibid.*

squat, fleknout či plesknout sebou na místě, kde právě člověka napadne. Podle chicagských kronikářů čeští skvatěři se r. 1852 rozhostili na tehdejších hranicích města, při břehu jezera, nedaleko starého hřbitova, který později byl přičleněn k Lincolnovu parku. Tam údajně přebývali v prkenných chýškách až do r. 1855, kdy je vlastník půdy vypudil.

Kdo cestoval z východu do Omahy v Nebrasce, mohl ještě v devadesátých letech 19. století vidět na západním břehu Missouri skupinky budek sbitých z vyloveného dříví, v nichž bydlila česká chudina. V Minneapolis na řece Mississippi blízko Washingtonova mostu vyrostla početná obec baráčníků, kterou Američané s posměchem nazývali „Bohemian Flats“ či „Little Bohemia“. Ti, co tam bydlili, údajně neplatili ani rent, ani daně.⁹⁶

Pokud jde o ty tenementní domy na východní straně New Yorku, kde v prvních letech řada českých přistěhovalců bydlila, to byly hotové temnice, bez vzduchu a světla. Kde stály dva domy na jednom „lotě“, jeden do ulice, druhý ve dvorku (yardu), byla situace ještě horší. V zadním domě bývaly byty ještě tmavší a nevlídnější. Teprve v osmdesátých a devadesátých letech Newyorčané hromadně opustili dolní část města a našli si nové bydlení se středem v 73. ulici a První avenue. Zde byly modernější domky, vybavené větším pohodlím a stavěné se zřetelem na hygienu.

V Chicagu bydlily někdy až čtyři rodiny v jednom baráčku a vařily na stejných kamnech. Ženy s dětmi paběrkovaly topivo s nůsemi na zádech podél železničních tratí.

Na jatkách dostávaly ženy zdarma plíce, játra, ledvinky a nožičky; vše se to jinak odhazovalo, protože Američané dobytčí vnitřnosti nejedli a maso se prodávalo za babku. Takto živily sebe i rodiny, než si opatřila rodina práci.

⁹⁶ A. J. Moncol, *N. Y. Deník*, 20. června 1923.

ČÁST II.

ČESKÉ OSADY A STŘEDISKA V AMERICE

Vstupní brána do Nového světa

Město New York zaujímá zvláštní postavení v historii české emigrace do Spojených států. Newyorský přístav, který se od r. 1884 honosí proslulou sochou Svobody, byl zpravidla první místo na americké pevnině, kam čeští přistěhovalci poprvé vstoupili. Nachází se zde též méně proslulý ostrov Ellis Island, jímž prošlo v letech 1891–1954 na desetisíce českých emigrantů, z nichž mnozí tu strávili řadu neradostných dní, týdnů, ba i měsíců, pokud nebyla vyřízena jejich emigrace anebo pokud nebyli deportováni zpět do Evropy.

Z pobřežních měst New York bylo jediné město, které lákalo české emigranty ve větším počtu. Ovšem po mnoho let bylo pro ně spíše jen zastávkou, křižovatkou či odrazovým můstkem, odkud čeští přistěhovalci odcházeli do vnitrozemí Ameriky. Toto se nedá říct o jiných národnostech, jako byli Irové či Italové, kteří se usadili v New Yorku ve velkém množství natrvalo. Ačkoliv New Yorkem prošlo na desetitisíce, ba i statisíce Čechů, Josef Pastor odhadoval, že v r. 1867 žilo v New Yorku jen kolem 1500 usedlíků ze Zemí českých.⁹⁷

První čeští kolonisté

Prvním prokázaným českým přistěhovalcem v New Yorku byl legendární **Augustine Heřman** (1621–1686). Usadil se tu ve čtyřicátých letech 17. století, v době, kdy město bylo částí holandské kolonie a známé pod jménem Nový Amsterdam. Heřman byl úspěšným obchodníkem a podnikatelem, který pro svou vážnost a popularitu byl vybrán za předsedu městské rady. Pro rozpory s holandským guvernérem Petrem Stuyvesantem se později přestěhoval do anglické marylandské provincie.⁹⁸

Ve stejné době žil v Novém Amsterdamu ještě jeden český přistěhovalec, a to **Frederick Philipse** (1626–1702), známý pod přízviskem „Bohemian Merchant Prince“ (český kupecký princ). Byl to pravděpodobně potomek starobylé české šlechtické rodiny Tchynských, která byla nucena odejít po tragické bitvě na Bílé hoře do vyhnanství. Philipse se časem stal nejbohatším mužem holandské kolonie.⁹⁹

⁹⁷ Z literatury o Čechách v New Yorku doporučujeme kapitolu „Stát New York“, kterou napsal Jan Habenicht ve své knize *Dějiny Čechův amerických*, vydané v St. Louis, MO, tiskem a nákladem časopisu Hlas r. 1910, s. 133–172, a monografii *The Czech (Bohemian) Community of New York*, napsanou Tomášem Čapkem, vydanou v New Yorku firmou America's Making r. 1921.

⁹⁸ Miloslav Rechcigl, Jr., „Augustine Herman Bohemiensis,“ *Kosmas. Journal of Czechoslovak and Central European Studies* 3, No. 1 (Summer 1984), s. 139–48; „První opravdový Američan,“ in: Miloslav Rechcigl, Jr., *Postavy naší Ameriky*. Praha: Pražská edice, 2000, s. 34–36.

⁹⁹ „Český ‚Vanderbilt‘ v Americe,“ in: *Postavy naší Ameriky*, op. cit., s. 37–39.

Podle kostelních archivů Nového Amsterodamu žilo zřejmě v tehdejší holandské kolonii ještě více českých přistěhovalců, o nichž nemáme bližších zpráv.

Ve čtyřicátých letech 18. století přistála v newyorském přístavu řada lodí přivázejících příslušníky obnovené Jednoty bratrské, kteří se posléze usadili v tehdejší pensylvánské provincii. Nejdůležitější z těchto výprav byla tzv. „druhá námořní kongregace“, která přivezla s sebou na lodi *Little Strength* 26. listopadu 1743 na tři tucty moravských bratří z Čech, z Moravy a ze Slezska. Po ní následovala „třetí námořní kongregace“, která přivezla na lodi *Irena* dne 12. května 1749 na padesát dalších bratří z Českých zemí.¹⁰⁰

Kromě moravských bratří, kteří v New Yorku nezůstali, existují záznamy o tom, že kolem r. 1740 žilo v New Yorku několik českých židů, např. Uriah Hyam a Eliáš Wollin, který reklamoval v newyorských novinách své zubářské umění.¹⁰¹ Ve čtyřicátých letech sem též zavítal Mathias Bush z Prahy, který se pak odstěhoval do Filadelfie, kde se stal úspěšným obchodníkem.

Přistěhovalci v první polovině 19. století

V následujících sto letech nebylo podstatných důvodů pro hromadnější emigraci z Českých zemí. Po napoleonských válkách tamní hospodářská situace byla celkem uspokojivá, zboží bylo poměrně laciné a práce bylo dostatek. Teprve ve čtyřicátých letech 19. století, poté co byla země stížena ničivým obdobím sucha a neúrodou brambor, začali Češi vážně uvažovat o možné emigraci do Ameriky. Nicméně jednotlivci příležitostně, čas od času, do New Yorku zavítali, i když zpravidla jen na přechodnou dobu.

R. 1832 se do New Yorku přistěhoval český skladatel **Anthony Philip Heinrich** (1781–1861), který žil v USA již od r. 1816. Byl nesmírně populární a současníci ho často nazývali „americkým Beethovem“.¹⁰²

Ve stejném roce přistál v New Yorku **Antonín Michal Dignowity** (1810–1875) z Kaňku v Čechách, který se po mnoholetém vandrování z místa na místo usadil nakonec v Texasu, kde si otevřel lékařskou praxi.¹⁰³

V r. 1836 dorazil do New Yorku mladičkový kněz **Jan Nepomucký Neumann** (1811–1860) z Prachatic, který působil první čtyři léta jako kněz newyorské diecéze v Buffalu, NY. Později byl přeložen do Pittsburghu, pak do Baltimoru a nakonec do Filadelfie, kde byl jmenován biskupem. R. 1863 byl prohlášen za blahoslaveného a v r. 1977 za svatého, jako první mužský americký světec vůbec.¹⁰⁴

Jedním z prvních Čechů, který se v New Yorku usadil natrvalo, byl **František Vlasák** (ca 1791–1889), rodák z Prahy, kde se stal velkoobchodníkem s kožešinami. Přibyl do New Yorku r. 1836 a časem se stal společníkem známého milionáře Jakuba Astora. Změnil si pak jméno na **Francis W. Lasak**. Když zemřel, zanechal po sobě jmění ve výši 5 milionů dolarů.¹⁰⁵ Jiným úspěšným kožešním v New Yorku byl **Jan N. Konvalinka** (1822–1896), taktéž z Prahy. Ještě r. 1890 měl kožešnický velkoobchod na Maiden Lane v čísle 36 a bydlil ve své rezidenci v čísle 160 Park Place v Brooklynu.

¹⁰⁰ „Ve znamení kalicha,“ in: Miloslav Rechcigl, Jr., *Postavy naší Ameriky*, op. cit., s. 744–776.

¹⁰¹ „Ve znamení hvězdy Davidovy,“ in: *Postavy naší Ameriky*, op. cit., s. 85–87.

¹⁰² William T. Upton, *Anthony Philip Heinrich: A Nineteenth-Century Composer in America*. New York: AMS Press, 1939.

¹⁰³ Estelle Hudson and Henry R. Maresh, *Czech Pioneers of the Southwest*. Dallas: South-West, 1934, s. 41–57; Clinton Machann and James W. Mendl, *Krásná Amerika: A Study of the Texas Czechs, 1851–1939*. Austin: Eakin Press, 1983, s. 22–24.

¹⁰⁴ Miloslav Rechcigl, Jr., „Jan z Prachatic – světec Ameriky,“ in: *Postavy naší Ameriky*, op. cit., s. 62–64.

¹⁰⁵ Tomáš Čapek, *Památky českých emigrantů v Americe*. Omaha, NE: Nákladem Národní tiskárny, 1907, s. 10; „Francis W. Lasak's Will,“ *New York Times*, June 22, 1889, s. 5.

V červenci r. 1838 emigroval do New Yorku mladý lékař **dr. Šimon Pollak** (1814–1903), rodák z Domažlic v Čechách, který však v listopadu téhož roku odjíždí parníkem do New Orleans, když se nemohl v New Yorku uživit. Natrvalo se pak usadil r. 1845 v St. Louis, MO, kde se stal věhlasným lékařem.¹⁰⁶

R. 1843 se usadil v New Yorku pražský rodák **Leopold Eidlitz** (1823–1908), k němuž se přidružil za čtyři roky později jeho bratr **Mark**. Oba vynikli ve stavebnictví. Leopold byl jedním z nejvyhledávanějších architektů, zatímco Mark se stal nejznámějším stavebním podnikatelem v New Yorku.¹⁰⁷

R. 1844 se přistěhoval do New Yorku **Charles S. Kuh** ze známé pražské rodiny Kuhů. Později přesídlil do Beaufortu v Jižní Karolině, kde se stal státním zákonodárcem.¹⁰⁸

V r. 1846 přijel do Ameriky **Isaac Mayer Wise** (původně Weiss) (1819–1900) poté, co byl jmenován rabínem židovské kongregace v Albany, NY. R. 1853 přijal rabínské místo v Cincinnati, kde založil první hebrejskou kolej v Americe. Během svého života byl považován za hlavního představitele liberálního židovství v USA.¹⁰⁹

Týž rok přibyl do New Yorku turnovský rodák **Čeněk Paclt**. Sotva přistál a již se hlásil do americké armády a zúčastnil se mexické války (1846–1848). Většinu svého života pak strávil tuláckým způsobem a jako světoběžník procestoval svět křížem krážem.¹¹⁰

Přistěhovalci po revolučním roce 1848

První větší skupina českých emigrantů přibyla do Spojených států po zběhu 39 vojenských dezertérů třicátéhoátého plzeňského regimentu z mohučské pevnosti v Německu. Nejznámější z nich byl **Tůma**, známý v New Yorku pod jménem „Český Kolumbus“, který se ve svých dopisech do Prahy chvástal, že v New Yorku vlastní české kasino.¹¹¹

Hned po nich následovali čeští političtí utečenci, kteří se začali usazovat v New Yorku po nezdařené pražské revoluci r. 1848. K nejznámějším newyorským osmačtyřicátníkům patřili **Vojta Náprstek** (1826–1894)¹¹² a **František Korbelt** (1831–1920).¹¹³ Oba tu nesmírně živořili a stěž si vydělali na živobytí, a proto musili hledat štěstí jinde. Vojta Náprstek odešel r. 1850 do Milwaukee ve státě Wisconsin, kde si otevřel knihkupectví a kde též přišel s myšlenkou na vydávání českých novin. František Korbelt se přestěhoval do Kalifornie, kde si otevřel továrnu na doutníkové krabice a později si založil rozsáhlé vinice, odkud pochází populární americké šampaňské značky Korbelt.

Podle výpovědi jednoho pamětníka v září 1852 žilo v New Yorku asi na 50 českých rodin. Muži se zpravidla scházeli ve Strasserově hospodě, poněvadž tehdy tam neměli žádnou veřejnou českou místnost či halu.

Důležitou skupinou českých emigrantů byli **doutníkáři** ze Sedlce v Čechách, kde byla tabáková továrna. Někteří z nich se přistěhovali do New Yorku na konci r. 1857 a rok poté se k nim přidružili další. Práce v newyorských továrnách na doutníky se stala hlavním zaměstnáním českých Newyorčanů, kteří nemohli nalézt zaměstnání jinde. Mezi nimi bylo hodně žen a dívek, jimž se říkalo „Greeners“ (zeleňáči), protože neuměli anglicky. Často musili pracovat za velmi těžkých podmínek a zřídka vydělávali

¹⁰⁶ Guido Kisch, *In Search of Freedom. A History of American Jews from Czechoslovakia 1740–1948*. London: L. Goldstone, 1949, s. 158–159.

¹⁰⁷ *Dictionary of American Biography*. New York: Charles Scribner's Sons, 1934, Vol. 6, s. 61.

¹⁰⁸ Guido Kisch, op. cit., s. 126–127.

¹⁰⁹ „Tvůrce amerického moderního judaismu,“ in: *Postavy naší Ameriky*, op. cit., s. 88–90.

¹¹⁰ „Paclt, Čeněk,“ in: *Ottův slovník naučný*. Praha: J. Otto, 1902, díl 2, s. 7.

¹¹¹ Thomas Čapek, *The Czech (Bohemian) Community of New York*, op. cit.

¹¹² Zdeněk Šolle, *Vojta Náprstek a jeho doba*. Praha: Felis, 1994.

¹¹³ „Osudy našich osmačtyřicátníků v Americe,“ in: Miloslav Rechcigl, Jr., *Postavy naší Ameriky*, op. cit., s. 51–55.

více než 5 dolarů za týden. V devadesátých letech 19. století se ještě dalo říct „co Čech, to doutníkář“. Jiným povoláním českých emigrantů v New Yorku byla **výroba perleťových knoflíků**. Na tomto poli čeští výrobci zastávali, nejen v New Yorku, ale v USA vůbec, vedoucí místo. Krejčovina, truhlářství a hodinářství byly též běžným zdrojem obživy.

České spolky v New Yorku

Podle Habenichta,¹¹⁴ Čapka¹¹⁵ a dalších etnických historiků prvním českým spolkem v New Yorku byl tzv. **Česko-slovanský spolek**, který při svém založení r. 1849 měl 17 členů, jejich počet vzrostl během roku na 42. Prvními úředníky spolku byli Václav Pohl, předseda, Ondřej Hubáček, místopředseda, František Červený, pokladník, a Vojta Náprstek, knihovník. Účelem spolku bylo podporování chudých přistěhovalců a povzbuzování národního ruchu. Spolek však neměl dlouhého trvání a zanikl r. 1855, když většina jeho členů se rozprchla po různých koncích Ameriky.

Ovšem zmíněné tvrzení není tak zcela správné. Z r. 1846 existuje záznam o tom, že v onom roce si tu čeští židé již založili svoji podpůrnou společnost českých bratří, v němčině „**Böhmische Brüder**“. V novinách z r. 1849 se najde oznámení, že při volbách této organizace byli zvoleni následující funkcionáři: Simon Klauber, předseda, Charles S. Kuh, místopředseda, dr. Bruckman, pokladník, a M. Opper, sekretář.¹¹⁶

Na počátku šedesátých let byla založena v New Yorku **Slovanská lípa**, r. 1863 Česko-slovanský spolek nemocné podporující, r. 1865 spolek Včela a r. 1867 pěvecký sbor Hlahol. V r. 1867 došlo k založení **Tělocvičné jednoty Sokol** v New Yorku a v následujícím roce se spolky spojily v Jednotu Slovanské lípy. Ta se však později opětovně rozdělila na jednotlivé spolky. R. 1875 byla založena **Národní jednota**. Kromě toho existovalo 12 řádů ČSPS, k nimž se družily spolky **Jednoty českých dam**.

České zábavy a divadla byly v prvních letech pořádány v české soukromé síni na Páté ulici, kde měly Národní jednota a Sokol svoji místnost. V r. 1894 si české spolky postavily novou **Národní budovu** na 73. ulici, poblíž Druhé avenue, a novou **Sokolovnu** na 71. ulici, nedaleko Avenue A.

Náboženský život

Čeští katolíci konali svoje první obřady, počínaje r. 1874, v soukromém domě na Čtvrté východní ulici mezi Avenue C a Avenue D. Prvním duchovním správcem obce byl páter Vendelín Vacula až do r. 1881. Poté se ujali správy obce redemptoristé, kteří vystavěli r. 1887 pro českou osadu **kostel Panny Marie ustavičné pomoci** na Šedesáté první východní ulici. Dodnes je to jediný český kostel v New Yorku.

Čeští evangelíci si založili svůj vlastní sbor r. 1877, zásluhou Gustava Alexyho z Rožnova. Jeho nástupcem byl pastor Vincenc Písek z Malešova v Čechách. Jeho přičiněním byl r. 1888 na 74. ulici postaven nový **Husův českobratrský presbyterní chrám**.

Čeští židé měli ovšem svoji vlastní kongregaci zvanou **Ahaath Hesed** již od r. 1848. Jejich synagoga stála na čísle 133 v Ridge Street a pohřebiště měli v **Cypress Hill Cemetery**. Prvním rabínem byl Falkman Teberich a předsedou kongregace byl Ignatz Stein. Podle oznámení z r. 1849 se stal novým předsedou kongregace Charles Abeles, Stein místopředsedou, J. Bloch pokladníkem, Reichmann a Furth sekretáři a J. Lewi a Weiss členy správní rady.¹¹⁷

¹¹⁴ Jan Habenicht, *Dějiny Čechův amerických*, op. cit., s. 148.

¹¹⁵ Thomas Čapek, *The Čechs (Bohemians) in America*. Boston and New York: Houghton Mifflin Co., 1920, s. 255–256.

¹¹⁶ Guido Kisch, op. cit., s. 82, 335–336.

¹¹⁷ Guido Kisch, op. cit., s. 335.

České noviny

Prvními českými novinami v New Yorku byly *New Yorkské Listy*, vydávané Slovanskou lípou od r. 1875, napřed redakcí J. Reindla a po něm Jana V. Čapka. R. 1877 L. J. Palda s Františkem Škardou přestěhovali z Clevelandu do New Yorku své *Dělnické Listy*, které později splynuly s *New Yorkskými Listy*. Kromě toho tu vycházel satirický týdeník *Diblík a Dělník Americký*, *Patriot*, *Proletář*, *Hlas Lidu* a *Volné Listy*.

Epilog

Současný český život není zdaleka tak rušný, jako bývával před druhou světovou válkou. Dokonce i známá „Česká čtvrt“ na východní straně Manhattanu mezi 70. a 72. ulicí tam už není a místo ní tam postavili kondominia a jiné vysoké domy. Taktéž populární česká knihovna zmizela. Nicméně český život tam ještě je, díky přílivu uprchlíků po r. 1948 a 1968. K oživení nepochybně přispělo v 60. letech založení newyorské skupiny SVU (Společnost pro vědy a umění), jakož i otevření Českého kulturního centra v letech devadesátých a nedávná modernizace a zpřístupnění České národní budovy (**Bohemian National Hall**).¹¹⁸ V Astorii byla též obnovena populární česká zahradní pivnice pod jménem Bohemian Hall & Beer Garden.

První nejpočetnější česká kolonie v Americe

V začátcích hromadného stěhování Čechů do Ameriky největší proud přistěhovalců nesměřoval do New Yorku, ani do Clevelandu, ani do Chicaga, ale spíše do státu Wisconsin. Jak oficiální statistiky ukazují, ve Wisconsinu v r. 1860 žilo 7060 českých usedlíků. Poté následoval stát Missouri s počtem 3 132 českých imigrantů, Iowa s 2700, New York s 2438, Illinois s 2106 a Ohio s 1317 Čechy. Za deset let později statistika byla podobná. Na prvním místě byl opět stát Wisconsin s 10570 českými usedlíky, na druhém místě Illinois s 7350, na třetím Iowa se 6765, na čtvrtém Missouri s 3517, na pátém Minnesota s 2160, na šestém New York s 2071, na sedmém Michigan s 1770, na osmém Nebraska s 1770 a na desátém Ohio s 1423 přistěhovalci z Českých zemí. Wisconsin měl ještě převahu v r. 1880, avšak v následujících desetiletích nejlidnatějším státem, pokud se týče českých příslušníků, se stal Illinois.

Stát Wisconsin byl inkorporován do americké Unie v r. 1848, roce začátku masového stěhování z Evropy. Němci sem přišli první a Češi a Skandinávci následovali. Do Wisconsinu se stěhovali především rolníci, kteří si tu založili první české farmy. Stát Wisconsin měl řadu výhod před ostatními státy, které se zamlouvaly středoevropským přistěhovalcům. Podnebí, s výjimkou dlouhé a dosti kruté zimy, bylo jinak celkem vyrovnané, bez velkých nezdravých změn, ke kterým často docházelo na jihu Spojených států. Půda byla výhodná pro pěstování obilnin, jako kukuřice, pšenice, žito a oves, jakož i zeleniny, na které byli čeští zemědělci zvyklí. Nehrozilo tu též žádné nebezpečí konkurence ze strany černošských dělníků, jako tomu bylo ve městech.

Přednosti a výhody Wisconsinu byly široko daleko reklamovány v německém a rakouském tisku. V r. 1850 měl Wisconsin více cizích přistěhovalců než jednu třetinu celkového obyvatelstva. K zeměpisným a podnebným výhodám Wisconsinu přispěla i okolnost, že daně tu byly poměrně nízké a že se přistěhovalci mohli stát občany během jednoho roku. Parcela dobré půdy se dala koupit za pouhý 1 dolar a 25 centů za akr a pozemek s horší půdou za ještě méně.

¹¹⁸ Viz webovou stránku: <http://www.radio.cz/en/article/104284>.

K wisconsinské imigraci přispěla okolnost, že stát měl v New Yorku placeného imigračního komisaře, který přesvědčoval v přístavu nové přistěhovalce, aby se stěhovali do Wisconsinu. Tento komisař pravidelně též uveřejňoval v cizím tisku inzerce. V jedné takové inzerci stálo: „Přijďte do Wisconsinu. Zde jsou všichni obyvatelé právoplatně svobodní a navzájem rovni. Náboženská svoboda je tu absolutní a neexistuje zde žádné spojení mezi náboženstvím a státem. Ve Wisconsinu neexistují žádné podmínky či požadavky k tomu, aby mohl někdo zastávat jakýkoliv úřad anebo aby mohl volit. Je pouze třeba, aby dotyčnému bylo 21 let a aby žil ve státě po dobu jednoho roku.“

Čeští přistěhovalci se též pravidelně dovídali o Wisconsinu z týdeníku *Slavie*, která vycházela v Racine. Jména wisconsinských měst, jako Milwaukee, Racine, Caledonia, Manitowoc a Kewaunne, byla známa v každé českoamerické domácnosti. Rolníci, kteří nenašli dostatečnou obživu na svých skromných farmách, hledali zaměstnání v dřevařském průmyslu a na dřevařských pilách. Wisconsin byl v té době zcela zarostlý lesy, které byly káceny a půda postupně obhospodařována.¹¹⁹

První přistěhovalci z Českých zemí

Postlova rodina – pokud jsem mohl zjistit, prvním usedlíkem z Českých zemí ve Wisconsinu byl **Cyrenus M. Postle** (1805–1868). Jeho otec Francis (1755–1841) byl pražský rodák, který původně emigroval do New Yorku, a sice do městečka Friendship v okrese Allegany, kde se Cyrenus Postle narodil.¹²⁰

R. 1841 se Cyrenus s jeho rodinou, skládající se z manželky a 6 dětí, přestěhovali do divočiny ve Wisconsinu. Nejdříve se usadili v okrese Rock, kde je teď město Janesville, které tehdy sestávalo pouze z jednoho srubu. Po třech letech si zakoupili pozemek v městě Fitchburg v okrese Dane a začali farmařit. Po několika letech byli unaveni z namáhavého farmářského života a koupili si hotel ve vesnici Oregon v okrese Dane, kde zůstali do smrti Cyrenuse. Jeho vdova zůstala ve vesnici do r. 1890, kdy její dcera zemřela, načež se odstěhovala k svému synovi J. F. Postlovi do Nebrasky.

Cyrenusova rodina měla celkem osm dětí. Jejich syn **Justin F. Postle** (1837–1941), když vyrostl, pomáhal otci s farmařením, v 18 letech odešel do Minnesoty. R. 1870 se vrátil do Wisconsinu, kde si otevřel v Oregonu hotel, ale po roce se vrátil k farmaření. V r. 1884 se s rodinou odstěhoval do Nebrasky a usadil se v okrese Boone na farmě vzdálené sedm mil od městečka Albion. Byl jedním z pionýrů v Nebrasce.¹²¹

Ostatní členové rodiny měli podobné osudy, jenomže odešli jinam. Rodina Postlů se nesmírně rozrůstala a jejich potomci dosud žijí.

Mannova rodina – r. 1843 se přistěhoval do Wisconsinu pražský rodák **Herman Mann** (1817–1872). Herman Mann navštěvoval pražskou techniku, kde vystudoval na civilního inženýra. Po jednom roce či dvou letech odcestoval do Čech, aby se oženil s Klárou Weissovou, načež se s ní vrátil do Wisconsinu. Současně s nimi přijelo jeho pět bratrů a jeho rodiče, jakož i rodiče jeho nevěsty. Všichni se rovnou přistěhovali do Milwaukee, ačkoliv Herman strávil nějaký čas poblíž Richfieldu, kde farmařil. Brzy si však otevřel v Milwaukee hokynářství, které se mu dařilo od samého počátku, takže ho postupně změnil na hokynaření ve velkém pod firmou Mann Brothers (Bratři Mannové), která se stala jedním z největších podniků svého druhu ve městě a ve státě. Nakonec koupili továrnu Two River Mag Manufactu-

¹¹⁹ O Čechách ve Wisconsinu nebylo mnoho napsáno. Ze starší literatury doporučujeme kapitolu „Stát Wisconsin“ v knize *Dějiny Čechův amerických* od Jana Habenichta, vydané v St. Louis, MO, tiskem a nákladem časopisu Hlas r. 1910, s. 437–521. Z novější literatury existuje výborný článek „The Czechs in Wisconsin History“, který napsal Karel D. Bicha ve *Wisconsin Magazin of History* 55, No. 3 (1972), s. 194–203; a dále brožura Franka Beneše, *Czechs in Manitowoc County, Wisconsin, 1847–1932*. Manitowoc, WI: Manitowoc Historical Society, 1979.

¹²⁰ *History of Dane Co.* Madison: Western Historical Association, 1906, s. 355.

¹²¹ „Justin F. Postle,“ in: *Compendium of History, Reminiscences and Biography*. Chicago: Alden Publishing Co., 1912, s. 240.

ring Co., výrobci kbelíků, věder a židlí. V jejich vlastnictví firma vyrostla v nejrozsáhlejšího výrobce kbelíků a věder po celých Spojených státech. Herman Mann se svými bratry si též zakoupil podíl v továrně Peshtigo Pail and Tub Co., s filiálkou v Chicagu, a taktéž vlastnil prodejnu a skladiště s dřevem, které shořely během velkého chicagského ohně. Jeho manželka, která pocházela z Plaskovic u Prahy, zemřela v červnu 1900.

Hermanův syn **Frank Joseph Mann** (*1861), který se narodil v Milwaukee, byl též úspěšným byznysmanem. Z počátku pracoval pro společnost T. A. Chapman a pak pro velkoobchod se šatstvem Singer & Benedict. Načež se stal cestujícím prodávacem v Iowě a v Missouri s firmou J. E. Singer Co. do r. 1894. V tom roce se stal partnerem Freda C. Grubera ve firmě Mann & Gruber. Za tři roky firma byla inkorporována s kapitálem \$ 50 000 a Frank Mann byl v ní předsedou a pokladním. Pod jeho vedením roční příjem byl půl milionů dolarů, zvýšení o \$ 450 000 od jejich prvního roku. Když začínali, měli pouze dva zaměstnance, jejich počet byl zvýšen na 14 plus 6 cestujících prodáváčů. Jeho syn **Herman F. Mann**, který vystudoval na Harvardu, byl jeden z prvních dobrovolníků, který se přihlásil do armády za první světové války. Byl několikrát raněn a dekorován za své hrdinství. Po odchodu do civilu pracoval v podniku svého otce.¹²²

Českožidovští přistěhovalci

Čeští židé se přistěhovali do Wisconsinu velice brzy a usadili se ve městě Milwaukee. Ze 47 židů, kteří přišli do Milwaukee v letech 1844–1855, bylo 20 z Českých zemí.¹²³

Rodina Schramů – k nejstarším z nich patřil **Josef B. Schram** (1817–1900), který přišel do Milwaukee v r. 1846 a žil předtím již nějaký čas v Bostonu. Ve stejném roce si otevřel hokynářský obchod, který pak úspěšně vedl po celých dvacet šest let. Jeho syn **Louis B. Schram** (*1856), narozený v Milwaukee, vystudoval na Yale a r. 1879 graduoval na právnické škole na Kolumbii. Od té doby úspěšně praktikoval právo v Milwaukee.¹²⁴

Rodina Neustadtů – v r. 1847 přibyl do Milwaukee **Isaac Neustadt** (zemřel r. 1877), politický uprchlík, který po příchodu do Milwaukee se stal hlavou židovské organizace pro pomoc politickým uprchlíkům z Evropy. V Milwaukee si otevřel hokynářství a později pojišťovací obchod. R. 1852 byla založena Milwaukee Mechanics Insurance Company, první a největší společnost svého druhu ve Spojených státech, která poskytovala pojištění proti ohni. Isaac Neustadt, který byl jedním ze zakládajících členů správní rady, byl zvolen jejím prvním předsedou. Neustadt byl též jedním ze zakladatelů proslulé školy German-English Academy, kde jeho zeť **Henry Katz**, též český rodák, po mnoho let působil jako výkonný sekretář a jeho dcera Elizabeth (Neustadtlová) Katzová založila první školku. Není též bez zajímavosti, že v jeho domě se konaly první židovské bohoslužby, které položily základ k první tamní židovské kongregaci.¹²⁵

Rodina Adlerů – **Solomon Adler** (1816–1890), který emigroval z Čech do New Yorku v r. 1843, se v r. 1847 přistěhoval do Milwaukee. Zde si následující rok založil, spolu a Jacobem Steinhartem, první obchod se šatstvem v Milwaukee, pod názvem Steinhart & Adler, který existoval do r. 1852. Poté se k němu připojil jako partner jeho bratr **David** (1821–1905), který ten rok přijel z New Yorku do Milwaukee. Toto partnerství existovalo do r. 1857. R. 1870 Solomon založil se svým bratrem novou firmu,

¹²² „Frank Joseph Mann,“ in: William George Bruce, *History of Milwaukee, City and County*. Chicago-Milwaukee: The S. J. Clarke Publishing Co., 1922, Vol. 3, s. 35–36.

¹²³ Louis J. Swichkow and Lloyd P. Gartner, *History of the Jews in Milwaukee*. Philadelphia: The Jewish Publication Society of America, 1963; Martin Hintz, *Jewish Milwaukee*. Charleston: Arcadia Publishing, 2005.

¹²⁴ *History of Milwaukee, Wisconsin*. Chicago: A. T. Andreas Proprietor, 1881, s. 472.

¹²⁵ *Ibid.*, Vol. 2, s. 45; William George Bruce, op. cit., Vol. 1, s. 375.

kteřá obchodovala se šatstvem ve velkém pod názvem S. & D. Adler. R. 1870 z firmy vystoupil a odstěhoval se do New Yorku. Solomon byl velice činný v židovských záležitostech a zastával funkci sekretáře v první židovské hřbitovní společnosti, jakož i sekretáře v první židovské kongregaci v Milwaukee a byl organizátorem a prvním předsedou nové konsolidované kongregace Emanu-El B'ne Jeshuran.¹²⁶

Poté, co se podniku ujal David Adler, Adlerův obchod se šatstvem se stal jedním z největších velkoobchodů svého druhu ve Spojených státech pod názvem David Adler & synové. R. 1890 bylo v obchodě zaměstnáno 900 lidí a roční prodej činil jeden a půl milionu dolarů.¹²⁷

Z r. 1847 máme též záznamy o příchodu několika dalších židů z našich zemí, jako Adolfa Weila (1849–1918) z Prahy, Nathana Perelese ze Sobotiště, Perelesovy manželky, původem z Prahy, a Henryho Katze z Neustadtlu v Čechách, o němž již byla zmínka.

Následující rok se sem přistěhovali tři další čeští židé, jmenovitě Bernard Heller, Jacob Morawetz a Jonáš Schoenmann.

Rodina Hellerů – Bernard Heller (ca 1808–1891), rodák z Cítova, který se přistěhoval s manželkou a 5 dětmi do Milwaukee r. 1848. Cesta plachetnicí po moři trvala šest neděl, načež dostat se do Milwaukee přes kanál Erie a Velká jezera (Great Lakes) trvalo téměř stejně tak dlouho. Za jejich skromným přístřeším, které ho stálo tehdy \$25, stanovali indiáni. Heller si v Milwaukee založil řeznictví, první ve městě, pod názvem Milwaukee Sausage Works. Podle sčítání lidí z r. 1850 měl tehdy mít 40 let a jeho manželka Sarah 34 let. Děti se věkově pohybovaly od 1 roku po 10 let. Podle sčítání lidí z r. 1880 jeho děti již vyrostly a opustily jejich dům. Když zemřel ve věku 83 let, v jeho nekrologu stálo, že byl otcem uzenářského průmyslu v Milwaukee. Postavou byl vysoký, měl černý vous a knírek. Vždycky byl elegantně ustrojen a nosil vestu s hodinkovým řetězem.¹²⁸

Jeho syn **Adolph** (narozen 1847) převzal byznys v r. 1867, když mu bylo pouhých 21 let. Byl nesmírně schopný a úspěšný, že r. 1869 zkonstruoval nové stroje a postavil si moderní továrnu na rohu ulice Astor a Pleasant Street. Kolem r. 1880 to byla největší továrna svého druhu, která zaměstnávala 40 lidí s roční produkcí 350 000 liber uzenin a jejich výrobky byly transportovány po celé Americe a Evropě. S růstem trhu se r. 1883 Adolph stal jedním z velkých obchodníků s dobytčím ve státě Montana, kde vlastnil ranč na řece Prairie Dog Creek a druhý poblíž řeky Goose Creek ve Wyomingu. V r. 1884 byl veden jako správce dobytčářské společnosti Hubbard-Conrad Catle Co., která vlastnila město Dayton a Ranchester na řece Tongue. Adolphovy děti se odstěhovaly do Chicaga, kde pokračovaly v řeznické tradici.¹²⁹

Rodina Morawetzů – Jacob Morawetz byl hokynář ve velkém, který se přistěhoval do Milwaukee r. 1849. V r. 1850 si otevřel obchod na ulici East Water, s nímž pokračoval po jednatřicet let, což bylo déle než kterýkoliv jiný obchod podobného druhu v tom období. Byl to svědomitý a poctivý člověk, na slovo vzatý. V lednu 1850 se oženil s Mary Popperovou, která též pocházela z Čech. Měli spolu pět dětí, z nichž čtyři přežily, a sice Emil, Rosa, Artur a Frank.¹³⁰

¹²⁶ James S. Buck, *Milwaukee under the Charter From 1847 to 1858 inclusive*. Milwaukee: Symes, Swain & Co., 1884, Vol. 3, s. 146–147; Howard Louis Conrad, *History of Milwaukee from its first Settlement to the Year 1895*. Chicago: American Biographical Publishing Co., 1896, Vol. 2, s. 237, 438.

¹²⁷ „David Adler,“ in: William George Bruce, *History of Milwaukee, City and County*. Chicago-Milwaukee: The S. J. Clarke Publishing Co., 1922, Vol. 3, s. 8–11.

¹²⁸ *History of Milwaukee, Wisconsin*. Chicago: A. T. Andreas Proprietor, 1881, s. 1225.

¹²⁹ *Ibid.*

¹³⁰ *History of Milwaukee, Wisconsin*, op. cit., s. 1881.

V r. 1850 přijel sem z Lipky v Čechách Isaac Stránský a v r. 1851 Marcus Teweles z Prahy. R. 1952 přijeli již zmíněný David Adler se ženou, Leopold Newbouer a Gottlieb Patek. V r. 1853 přišel ještě Moritz L. Morawetz a v r. 1854 J. P. Friesch a Loebel Rindskopf.

Rodina Patků – Gottlieb Patek (1831–1915) byl též obchodník, který se specializoval na prodej rybářského náčiní. **Mark L. Patek** (1863–1920) byl nejstarší z jeho čtyř synů, kterému bylo dopřáno univerzitní vzdělání. Po graduaci na Wisconsinské univerzitě získal praktické zkušenosti pod otcovým dozorem v jeho rybářském obchodě. Později si však zorganizoval se svým mladším bratrem **Georgem W. Patkem** firmu Patek Brothers (Bratři Patkové), která prodávala barviva a zasazovala skleněná okna. Začali skromně, ale časem se jejich byznys tak rozrostl, že si musili opatřit větší prostor pro jejich zboží. R. 1916 se přemístili na ulici Water Street, s větší budovou a skladištěm. Obchodovali po celých Spojených státech s výjimkou pacifického území.¹³¹

Rodina Klaubrů – Samuel Klauber (1823–1887) byl první žid žijící ve městě Madison. Narodil se ve vesnici Mutěnin v Čechách, emigroval v říjnu 1847 do New Yorku, kde strávil jeden rok, načež se r. 1847 přistěhoval do Wisconsinu. Usadil se v Lake Mills, kde měl obchod s nějakým Brilllem a kde setrval do r. 1851. Ačkoliv původně plánoval se odstěhovat do Kalifornie, nakonec si to rozmyslil a usadil se natrvalo v Madisonu. S kapitálem pouhých \$ 300, v malé dřevěné boudě o velikosti 16 krát 40 stop, první rok Klauber prodal zboží v hodnotě \$ 23 000. Jeho obchod rapidně rostl, takže r. 1874 si dovolil zaměstnat 50 lidí. Jeho dům měl hodnotu \$ 70 000 a výše prodeje zboží ten rok činila \$ 225 000. R. 1872 si s partnerem otevřel obchod v Milwaukee pod jménem Levi, Klauber, Adler & Co., obchodníci s textiliemi a střížním zbožím.¹³²

Se svou ženou Klárou měl čtyři děti, z nichž Moses pracoval jako pokladník pro svého otce. Klauber byl též veřejně činný. Byl pokladníkem první židovské kongregace a kurátorem Státní historické společnosti od r. 1882 do své smrti. Jinak byl členem několika klubů a byl též činný politicky za stranu republikánskou.

Osmáctyřicátníci z Českých zemí

Jan Balatka – r. 1849 přišel jako politický utečenec do Milwaukee budoucí proslulý hudebník a sbormistr Jan Balatka (1827–1899), rodák z Dolů u Bouzova, v blízkosti Olomouce na Moravě. Byl jedním z prvních muzikantů a hudebních skladatelů ve městě. Zpočátku studoval právo na olomoucké a vídeňské univerzitě a byl sólistou v olomouckém sboru katedrály. Načež studoval hudbu ve Vídni, kde pak řídil několik pěveckých sborů. Jako student se zúčastnil tamního revolučního hnutí, což byl důvod, proč musil Rakousko opustit.

Do Milwaukee přišel r. 1849, kde hned zorganizoval mužský pěvecký sbor a v r. 1850 smyčcový kvartet, pravděpodobně první svého druhu na Západě. Jako ředitel (1850–1860) hudebního spolku Milwaukee Musical Society (Milwaukee Musikverein) uspořádal a dirigoval jejich první koncert v květnu 1850. Řídil též představení jejich první opery od Haydna v červenci 1851. V dubnu 1853 řídil a vystoupil v hlavní roli jejich první opery „Car a tesař“ (Czar und Zimmermann) od Alberta Lortzinga. Řídil též německé divadlo (1855–1859) a dirigoval opery, oratoria a hudební festivaly. R. 1860 odešel do Chicaga, ale po chicagském ohni se navrátil do Milwaukee a opět řídil Milwaukee Musical Society (1871–1873), načež opět odešel do Chicaga. Balatka byl plodným skladatelem písní, pěveckých sborů,

¹³¹ *History of Milwaukee, Wisconsin*, op. cit., s. 1632.

¹³² Stuart D. Levitan, *Madison: Illustrated Sesquicentennial History*. Madison: University of Wisconsin Press, 2000, s. 57; *History of Dane County, Wisconsin*. Chicago: Western Historical Company, 1880, s. 1007.